

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережеских ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviap.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 13 2026

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського3

День Конституції України.....4

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.

Політична криза у Великій Британії:

імовірний вплив на Україну в оцінках експертів.....6

Закіров М.

Конференція з відновлення України в Гданську:

результати й оцінки експертів.....16

Потіха А.

Саміт лідерів Е5 у Берліні 24 червня 2026 р.:

оцінки експертів і коментарі.....22

Аулін О.

Політико-економічна активність лідерів БРІКС

як виклик для української дипломатії: оцінки експертів.....28

Економічний ракурс

Кулицький С.

Доходи та економічні настрої населення

(домогосподарств) України в умовах повномасштабної війни

з Росією.....35

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....49

Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....54

Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки.....61

Нагороди і відзнаки.....68

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського

«Від початку повномасштабної війни російській армії було визначено вже 15 термінів захоплення нашої Донецької області», – зазначив Президент України.

«Шановні українці, українки!

Сьогодні були дуже цинічні російські удари по Запоріжжю та Дніпру. У Запоріжжі – фактично полювання за цивільними об'єктами, за звичайним транспортом. Росіяни ударами FPV-дронів та іншими типами дронів атакують саме життя. Був удар по звичайній маршрутці, один з ударів прийшовся поруч із міським автобусом. Є, на жаль, загиблі. Багато поранених. Також був жорстокий, абсолютно безглуздий російський удар по Дніпру. Звичайне підприємство – цивільне виробництво. Люди загинули. Більше двох десятків людей поранено. Також – Херсон, Харків, Донеччина, Сумщина. Мої співчуття всім, хто втратив рідних та близьких через такі удари. Росія продовжує свою саме терористичну війну проти України, проти українців. Звісно, ми будемо цілком справедливо відповідати Росії на всі ці удари. І ми це робимо так, щоб страждала передусім система російської держави й можливість Росії затягувати війну.

Путін може скільки завгодно розказувати по телевізору, що він начебто все контролює, що бензин начебто є і що російські міністри начебто достатньо компетентні. Але самі росіяни в чергах за бензином у різних регіонах Росії реально бачать, що ця їхня “триденна війна” триває вже п'ятий рік так, що навіть нафтова держава, “бензоколонка”, як Росію називали, тепер із дефіцитом бензину. Це прямий наслідок війни. Один із наслідків. І один із прикладів того, як відповідає Україна. Влучно. Не терористично. Ми повертаємо реальність війни в Росію і робимо максимально складним продовження окупації нашої землі. Наш український план далекобійних санкцій виконується, також виконуються і санкції середньої дальності. Детально обговорюємо все з військовими командувачами, зі Службою безпеки України, з міністром оборони України та нашими розвідками, постійно обговорюємо, оперативно реагуючи на реальну ситуацію, – ми корегуємо нашу далекобійну роботу, нашу активність середньої дальності. Ми забезпечуємо Україні результати, які потрібні, щоб держава-агресор не могла тримати війну “десь там”. Кожен, хто прагне знищити життя іншого народу, сам страждає. Ми захищаємо життя.

Обов'язково щодня доповіді по ситуації на фронті. Я хочу подякувати усім бойовим бригадам, кожному нашому підрозділу, які виконують завдання і бережуть українські позиції. Це важливо, дуже. Особливо на Донеччині, де найбільше російських штурмів. Але достатньо сказати один лише факт: від початку повномасштабної війни російській армії було визначено вже 15

термінів захоплення нашої Донецької області. Політичне керівництво Росії постійно марить Донбасом. Уже 15 разів було це марення в них – наче вони повністю захоплять Донбас. У 22-му році були терміни до 31 березня, до 9 травня потім, до 1 червня, до 15 вересня, до 31 грудня. У 23-му році Путін визначив два інші терміни захоплення Донбасу: до 1 березня, і потім вже, коли знов не вийшло, перенесли на 31 грудня. Двадцять четвертий рік – знов такі два терміни. У 25-му році, коли росіяни намагалися переконати Президента Трампа, що Україна начебто впаде, було вже три терміни – крайні дати для захоплення Донеччини, а саме: до 1 вересня, до 1 грудня і до 25 грудня. І вже в цьому році росіяни знов переносили дату захоплення Донецької області. Спочатку у них було до 31 березня цього року, потім уже до 1 вересня і тепер стоїть крайній термін – до 31 грудня. Якщо Росія не завершить свою війну, то і цей крайній термін їм знову доведеться переносити. Якщо Путін хоче покласти ще мільйон своїх солдатів, щоб далі битись об цю стіну, то мільйону цих росіян, які поки що не мобілізовані в російську армію та сперечаються в чергах за бензином, варто подумати, що їх чекає далі. Вже всі пропозиції ми дали, щоб цю війну завершити, і Росія щоразу відмовляється. Напередодні прозвучало знову чітке бажання Росії воювати. Отже, треба якнайбільше перешкод для бажання воювати далі.

Цього тижня і наступними тижнями ми будемо працювати з партнерами – є речі, які варто зробити заради наближення миру. Буде активний міжнародний графік. Дуже очікуємо на позитивну відповідь від G7 щодо наших запитів, а також від учасників “Коаліції охочих”. Червень – липень мають бути результативними для України, передусім, для нашого спільного прагнення гарантувати безпеку. Мир потрібен. Я дякую всім, хто допомагає нам захищати Україну, я дякую кожному й кожній, хто забезпечує силу нашої державі та не забуває дбати про тих, хто поруч.

Слава Україні!» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2026. – 29.06).*

День Конституції України

У Києво-Печерській лаврі Президент і перша леді помолилися за Україну разом зі священниками з різних регіонів, які постраждали від російської агресії.

З нагоди Дня Конституції Президент України В. Зеленський і перша леді О. Зеленська взяли участь у спільній молитві за Україну, що відбулася в Києво-Печерській лаврі.

Глава держави наголосив, що вперше молитва поєднала священників з різних регіонів і міст України: Харківщини, Сумщини, Дніпра, Чернігова, Ірпеня, чиї церкви пошкодили та зруйнували російські удари. Разом із ними за

Україну молилися священники з Бердянська, Одещини й Тернопільщини, які пройшли пекло російського полону.

«Отець Василь Федоренко, який поєднав Божу і військову служби – боронив Маріуполь і хрестив бійців на “Азовсталі”. Капелан Микола Лучинський, що відкрив у храмі Хмельницька експозицію про цю війну та експонати якої привіз сам – сам безпосередньо після регулярних поїздок на фронт. Служитель парафії на Франківщині Іван Теремко, який колись переніс ампутацію, а сьогодні навідує і зміцнює дух наших важкопоранених бійців. Очільник польського костелу на нашій Миколаївщині Павел Станяшек, який народився в Польщі, але з 2014 р. живе в Україні, обравши своєю місією поміч нашим людям і воїнам на фронті. І Валентин Гороховський з Херсона, який не здав свою церкву окупантам, вивіз із захопленого міста багатьох дітей і повернувся у свій храм після звільнення Херсона, бо правда завжди бере гору», – зазначив Президент.

Священник Православної церкви України В. Гороховський зазначив, що держава має надалі захищати свободу релігії в Україні від російських імперських зазіхань. За його словами, Україна має здобути перемогу над агресором, а справедливий мир стане нагородою для всього народу – можливістю жити у своїй державі та молитися в рідній церкві.

Священник Української греко-католицької церкви, настоятель храму Різдва Пресвятої Богородиці УГКЦ в Ірпені М. Латинник наголосив, що попри дії російських окупантів, які пошкодили українські храми, українці не втратили надії та віри. «Коли на нашу землю прийшла повномасштабна війна, наш храм перестав бути лише місцем богослужінь. Він став місцем молитви, прихистку, підтримки і надії. Як і тисячі українських домівок, він зазнав поранень. Але кожна вибита шибка, кожен уламок у стіні стали не знаком поразки, а свідченням незламності. Україна стоїть, Україна бореться, Україна молиться», – зазначив священник.

Капелан Національної гвардії України В. Федоренко додав, що сьогодні українська земля потерпає від страждань, але наші воїни обов'язково здобудуть перемогу над ворогом.

Молитву виголосили предстоятель Православної церкви України Епіфаній, єпископ Закарпатської реформатської церкви О. Зан-Фабіан, представник Всеукраїнського союзу церков євангельських християн-баптистів І. Бандура, єпископ Української єпархії Вірменської апостольської церкви М. Оганесян та старший єпископ Української церкви християн віри євангельської А. Козачок. Молилися за волю України, справедливий мир, відновлення територіальної цілісності нашої держави, підтримку українських захисників та захисниць, єдність і стійкість усього українського народу.

Президент та перша леді поставили в Успенському соборі свічки за мир в Україні.

Через російську агресію в Україні постраждало понад 740 релігійних споруд та культових об'єктів. Зокрема, близько 200 храмів і молитовних

будинків зруйновано повністю. Під час окупації Ірпеня росіяни неодноразово обстрілювали храм Різдва Пресвятої Богородиці УГКЦ. Один з фрагментів міни, яка влучила у фасад храму, глава УГКЦ С. Шевчук восени 2022 р. передав Папі Римському Франциску. Також під час російської окупації було серйозно пошкоджено храм Святих апостолів Петра і Павла в Бучі.

Торік окупанти обстріляли будівлі Дніпровської духовної семінарії ПЦУ та Свято-Петро-Павлівський храм у Дніпрі. У травні цього року внаслідок російського ракетного удару сильно постраждав храм Святого мученика Іоана Воїна у с. Слов'янка на Дніпропетровщині. У Сумах через атаку безпілотників пошкоджено будівлі та дзвіниця Свято-Воскресенського кафедрального собору. У Харкові внаслідок ракетних атак постраждали молитовний будинок громади «Всіх Святих» Української лютеранської церкви та помісна церква християн віри євангельської «Свята Трійця». У Балаклії окупанти пошкодили та розграбували молитовний будинок об'єднання «Українська церква християн віри євангельської». У с. Руські Тишки на Харківщині під час окупації росіяни знищили храм Архистратига Божого Михаїла. У Чернігові під час ворожих обстрілів постраждала пам'ятка архітектури національного значення XVII–XVIII ст. – кафедральний собор Святої великомучениці Катерини (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2026. – 28.06*).

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Політична криза у Великій Британії: імовірний вплив на Україну в оцінках експертів

Прем'єр-міністр Великої Британії К. Стармер 22 червня оголосив про свою відставку. Ця подія стала кульмінацією політичної нестабільності в країні, пов'язаної зі змінами в суспільстві й партійній системі, які сталися за останнє десятиліття внаслідок Брекзиту, падіння довіри до політиків, кризи вартості життя, різкого зростання міграції та кількох змін уряду. Від 2016 р. країну очолювали шість прем'єр-міністрів: Д. Кемерон, Т. Мей, Б. Джонсон, Л. Трасс, Р. Сунак і К. Стармер. Майже кожна зміна глави уряду супроводжувалася політичною кризою, внутрішньопартійною боротьбою або суспільними потрясіннями. Ситуація, що склалася нині, дала підстави для її оцінки в експертному середовищі як кризи британської політичної системи або, як мінімум, процесу її адаптації до нових політичних умов. Наразі серед оглядачів та експертів немає єдиної думки щодо точного означення цієї

ситуації, втім її аналіз активізував увагу інформаційного простору до особливостей британської політичної системи.

Британська політична система отримала назву від Вестмінстерського палацу, де засідає парламент. Саме вона стала основою для багатьох парламентських демократій у світі – від Канади та Австралії до Індії та Нової Зеландії. На відміну від президентських систем, де глава держави та глава уряду обираються окремо, у Великій Британії уряд формується парламентською більшістю. Прем'єр-міністром зазвичай стає лідер партії, яка контролює більшість місць у Палаті громад. Це дає змогу уряду спиратися на підтримку парламенту та відносно швидко ухвалювати рішення.

Однією з головних переваг Вестмінстерської системи тривалий час вважалася політична стабільність. На відміну від багатьох європейських країн, де уряди часто формуються на основі коаліцій, у Великій Британії десятиліттями домінували дві великі партії – Консервативна та Лейбористська. Після виборів уряд формує партія, яка має парламентську більшість або здатна її забезпечити. Лідер цієї партії стає прем'єр-міністром. Відставка глави уряду не завжди означає проведення дострокових виборів. Якщо правляча партія зберігає більшість у парламенті, вона може обрати нового лідера без проведення загальних виборів. Після цього монарх формально доручає йому сформувати уряд.

Саме за такою схемою відбувалися більшість змін на Даунінг-стріт протягом останнього десятиліття. Після відставки Д. Кемерона у 2016 р. Прем'єр-міністром стала Т. Мей. У 2019 р. її змінив Б. Джонсон. Після його відставки Консервативна партія обрала новим лідером Л. Трасс, а через кілька тижнів її наступником став Р. Сунак. Жодна з цих змін не супроводжувалася загальними виборами. Вибори відбулися лише у 2024 р., коли консерватори після 14 років при владі поступилися лейбористам. Саме тоді К. Стармер став Прем'єр-міністром.

Утім, політична нестабільність останнього десятиліття вплинула не лише на роботу урядів, а й на ставлення британців до політиків. Згідно з дослідженням *More in Common*, 87 % громадян Великої Британії мають низький рівень довіри до політиків або не довіряють їм взагалі. Недовіра дедалі частіше стосується не окремих лідерів, а всього політичного класу. Для багатьох виборців проблема полягає в тому, що зміна урядів і партій не призвела до помітного вирішення питань, які вони вважають найважливішими. Саме тому критика британців, незалежно від їхніх політичних поглядів, дедалі частіше спрямована не проти конкретного прем'єр-міністра, а проти політичної системи загалом (URL: <https://explainer.ua/politychna-kryza-u-velykij-brytaniyi-chomu-krayina-zminyashistoh-prem-yeriv-za-desyat-rokiv>).

Особливо помітно це позначилося на двох головних партіях. Консерватори втратили значну частину підтримки після років внутрішніх конфліктів і скандалів. Лейбористи повернулися до влади у 2024 р. з

обіцянками змін, однак також зіткнулися з високими суспільними очікуваннями та складними структурними проблемами. Падіння довіри до традиційних партій створило простір для нових політичних сил. Саме на цьому тлі зростає підтримка Reform UK, «зелених» та інших партій, які позиціонують себе як альтернативу політичному істеблішменту.

За словами журналіста-міжнародника П. Слободяна, однією з причин цих змін стала деволюція – передача частини повноважень регіонам і місцевим органам влади. Коли ці реформи запускалися наприкінці 1990-х років, їх розглядали насамперед як спосіб наблизити ухвалення рішень до громадян. Сьогодні вони також створили умови для появи регіональних політиків із загальнонаціональними амбіціями та впливом.

Показово у цьому контексті, що відставка К. Стармера з посади Прем'єр-міністра Великої Британії стала наслідком катастрофічного програшу Лейбористської партії на місцевих виборах у травні 2026 р. До них лейбористи мали 5830 представників у місцевих радах, а після – втратили 1496 місць, причому у своїх традиційних опорних регіонах на півночі Англії, а також у Шотландії та Вельсі. Утім, є нюанс, який робить це не просто поразкою, а саме катастрофою: у Великій Британії місцеві вибори відбуваються щороку, але не в усіх графствах, районах і містах, а лише в частині. І ось цьогоріч змагання відбувалося за частину округів, у яких партія К. Стармера мала 2 тис. 564 представники. І саме серед них вони втратили півтори тисячі.

Після поразки недовіра та скепсис, які давно зростали всередині Лейбористської партії щодо її очільника, перейшли у жорсткі вимоги: або негайні дії, або відставка. К. Стармер спробував діяти, проте за півтора місяця так і не зміг змінити ситуацію, а шість міністрів з його кабінету подали у відставку.

Відставка К. Стармера відбулася за день до десятої річниці референдуму щодо виходу з ЄС. Брекзит породив багато проблем, вирішити які не вдалося жодному з шести прем'єрів, які перебували на посадах протягом 10 років. Це і дефіцит бюджету, і високі ціни на енергоносії, а також безробіття й невизначеність у торговельних відносинах із Євросоюзом. Водночас Брекзит повністю перемалював політичну карту країни. За словами колишнього канцлера Д. Ханта, цей процес позбавив лейбористів їхньої традиційної бази – робітничого класу, водночас заможні південні регіони відвернулися від консерваторів. Вакуум заповнив популізм. Сьогодні британські виборці поділені не стільки на лівих і правих, скільки на тих, хто хоче «зберегти та покращити» інституції (близько 60 %), і тих, хто воліє «спалити все дощенту» (40 %) (URL: <https://thepage.ua/ua/news/chomu-velika-britaniya-postijno-zminyuye-premyer-ministriv-analiz-krizi>).

Дві головні британські партії – лейбористи та консерватори, що керують країною протягом усього останнього століття, нині однаково не подобаються виборцям. Кожну з них підтримують менш як 20 % британців, і на швидке поліпшення ситуації сподіватися не доводиться. Водночас найпопулярнішою

партією в країні вже другий рік поспіль залишається праворадикальна “Reform UK” з лідером Н. Фараджем. За підсумками нещодавніх місцевих виборів партія отримала понад 700 місць у місцевих радах і перетворилася на одну з ключових політичних сил країни. (URL: <https://zn.ua/ukr/europe/vidstavka-starmera-chomu-britanska-kriza-mozhe-vdariti-po-ukrajini.html>).

К. Стармер має дуже низькі рейтинги схвалення серед британців, які останній рік коливалися на рівні від –40 до –50 %, що нижче, ніж у Р. Сунака, і набагато гірше, ніж у Б. Джонсона. На початку року на політика посипалася критика через призначення в обхід деяких формальних процедур П. Мандельсона послом у США. Однак уже за пів року після призначення П. Мандельсон був змушений піти у відставку через виявлені зв’язки з Д. Епштейном. На початку цього року П. Мандельсона затримали за підозрою у передаванні Д. Епштейну конфіденційної урядової інформації щодо кримінальних справ останнього. Хоча скандал найбільше вдарив по репутації самого прем’єра, партії дісталася чимало критики від опозиції за нездатність належно гарантувати державну безпеку.

Також проти К. Стармера зіграли висока інфляція та зростання безробіття, які сталися після Брекзиту. Усе це разом із невдоволенням міграційною політикою, збільшенням вартості життя й загальною невизначеністю курсу уряду зумовило падіння популярності лейбористів у країні та К. Стармера – усередині самої партії, від лідерства в якій йому теж довелося відмовитися (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2026/06/23/statija/polityka/vidstavka-starmera-xto-stane-novym-premyerom-velykoyi-brytaniyi-ta-choho-ochikuvaty-ukrayini>).

Хоча лідер партії “Reform UK” Н. Фарадж, яка перемогла на місцевих виборах, одразу після новини про відставку К. Стармера запропонував провести позачергові парламентські вибори, політична криза поки що не настільки глибока, тож наступним прем’єр-міністром має стати новий лідер лейбористів, адже у Великій Британії Прем’єром стає лідер партії, що формує уряд.

Висування кандидатів почнеться 9 липня і триватиме до 16 липня. Хто переможе в цьому змаганні, стане відомо лише у вересні, а доти К. Стармер виконуватиме свої обов’язки. Усередині лейбористів є кілька основних кандидатів на лідерство в партії, проте найімовірнішим переможцем є 56-річний Е. Бернем, який раніше обіймав різні посади в лейбористських урядах.

У 2015 р. Е. Бернем посів друге місце на виборах очільника Лейбористської партії, поступившись Д. Корбіну, чиє місце у 2020 р. зайняв К. Стармер. Після поразки на партійних виборах Е. Бернем став мером Великого Манчестера й успішно реформував транспортну систему міста, а також здобув велику популярність завдяки проактивній позиції під час пандемії.

Ще донедавна перед Е. Бернемом була головна перешкода: щоб стати прем’єром, треба бути членом парламенту, а він склав свої повноваження у

2017 р. і відтоді працював на місцевому рівні. У червні 2026 р. відбувся справжній політичний фокус: парламентар Д. Саймонс добровільно склав свої повноваження, щоб у його окрузі, Мейкерфілді, відбулися довибори, у яких мав взяти участь і перемогти Е. Бернем. І він це зробив з великим відривом від кандидата від «Реформ».

Одразу після оголошення К. Стармером про свою відставку Е. Бернем підтвердив, що претендуватиме на посаду прем'єр-міністра. Невдовзі В. Стрітінг, який ще недавно заявляв про власні лідерські амбіції та залишив посаду міністра охорони здоров'я в уряді К. Стармера лише кілька тижнів тому, оголосив про підтримку Е. Бернема. «Ми можемо провести літо, перебільшуючи дрібні розбіжності, або можемо засукати рукави й допомогти йому забезпечити зміни, яких потребують наша партія та наша країна», – ідеться в заяві В. Стрітінга.

Це означає, що боротьба за лідерство в Лейбористській партії фактично завершилася ще до її початку. Потенційний суперник Е. Бернема Е. Карнс, який залишив посаду міністра збройних сил, поки що не виключив своєї участі у виборах, хоча багато хто сумнівається, що він зможе зібрати необхідні 81 підпис депутатів (URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/slozi-chaj-u-sadu-ta-proshchannja-z-komandoju-jak-zavershilasja-epokha-starmera.html>).

Е. Бернем – досвідчений політик: працював в уряді Г. Брауна наприкінці нульових, саме перед тим, як лейбористи програли вибори й пішли в опозицію майже на 15 років, останні дев'ять років був мером Великого Манчестера, третьої за населенням міської агломерації в країні, куди входить сам Манчестер і навколишні території. Усі ці роки він зберігав популярність серед виборців і залишався одним із найвпливовіших політиків у Лейбористській партії. На національному рівні його позитивно оцінюють майже 40 % британців, що є найкращим показником серед лейбористів. Е. Бернем успішно створив собі образ простої та привітної людини, багато в чому завдяки дописам про футбол. Проте аналітики попереджають: входити на Даунінг-стріт виключно на хвилі особистої популярності дуже ризиковано, адже рейтинг лідера рідко буває вищим, ніж у його перший робочий день.

Нині загальний настрій британців щодо політичної ситуації позитивний, вони позбулися найменш популярного політика й оптимістично дивляться в майбутнє. За першу добу з моменту оголошення про відставку К. Стармера кількість тих, хто вірить у швидке поліпшення ситуації в країні, зросла майже на 20 %. Водночас політичні зміни у Великій Британії значно тривожніше сприймають у світі, ніж всередині країни.

Відставка К. Стармера є важливою не лише для самої британської політики, а й для всієї європейської системи безпеки, вважають експерти. Вона відбувалася у момент, коли союзники України намагаються активізувати новий етап військової допомоги, посилити санкційний тиск на Росію та виробити довгострокову стратегію стримування Кремля із залученням США.

Саме тому будь-які політичні негаразди у Лондоні автоматично стають фактором міжнародної безпеки.

Велика Британія після початку повномасштабного вторгнення Росії є одним із найактивніших союзників України, часто виступаючи ініціатором рішень, які згодом підтримували інші західні держави. Невипадково Президент В. Зеленський так швидко відреагував на рішення британського Прем'єра й подякував йому за підтримку та співробітництво. Адже у Британії жоден уряд жодного разу не ставив під сумнів партнерські зв'язки з Києвом, а підтримка України завжди залишалася пріоритетом британської зовнішньої політики. Тепер же країна ризикує на певний час переключитися на власні політичні процеси, боротьбу за нове лідерство та вирішення внутрішніх економічних та соціальних проблем. Факт того, що ймовірний наступник К. Стармера на посаді Прем'єра стане сьомим лідером Великої Британії за десятиліття і п'ятим з 2022 р., говорить про реальні внутрішні проблеми.

Водночас, на загальне переконання, говорити про кардинальний перегляд політики Лондона щодо Росії наразі немає підстав. Жорстке стримування Кремля давно стало частиною британської державної стратегії, яку підтримують як лейбористи, так і консерватори. Для України головна небезпека полягає у втраті політичного темпу. Будь-який перехід влади майже завжди супроводжується затримками у схваленні стратегічних рішень, переглядом пріоритетів нового уряду та концентрацією політичної уваги на внутрішньому порядку денному. У нинішніх умовах навіть кілька тижнів або місяців паузи можуть вплинути на швидкість ухвалення рішень щодо військової допомоги, санкцій чи нових міжнародних ініціатив на підтримку України.

Виконавчий директор Центру прикладних політичних досліджень «Пента» О. Леонов у цьому контексті наголошує, що К. Стармер приніс системність у політику Великої Британії щодо України. Це й започаткування разом з Францією коаліції охочих, й ініціатива про можливе розміщення в Україні військових, а також фінансова допомога Україні та, наприклад, останні повідомлення про британську розробку далекобійної ракети, яка може бути передана Україні (URL: https://www.obozrevatel.com/ukr/novosti-mir/london-u-politichnij-krizi-yaki-riziki-dlya-ukraini-nese-vidstavka-premer-ministra-britanii-starmera-ta-hto-prijde-zamist-nogo-intervyu-z-leonovim.htm#goog_rewarded).

Безпекова позиція Е. Бернема, на думку експерта, не матиме кардинальної зміни курсу. Він також вважає російський експансіонізм прямою загрозою для Великої Британії та Європи, виступає за продовження всебічної підтримки України й критикує будь-які спроби політичного зближення з Кремлем. Тому курс К. Стармера, Р. Сунака й Б. Джонсона продовжиться. «По-перше, це партійний консенсус. Я не пригадую, щоб у Лейбористській чи Консервативній партії було хоча б якесь крило або хоча б окремі впливові представники, які б казали, що потрібно займатися виключно власними

справами й не підтримувати Україну. І тут є ще один важливий момент – британське суспільство також цілком підтримує Україну й українську боротьбу. І очевидно, що цей консенсус еліт і суспільства буде підштовхувати, як мінімум, традиційні партії до збереження цього курсу».

Після відставки Прем'єр-міністра Великої Британії К. Стармера нові лідери Лейбористської партії не розпочнуть ревізії відносин з Україною, але невизначеність вплине на їхню якість. Що довше Британія залишатиметься без прем'єра, то сильніше невизначеність ударить по її зобов'язаннях і зв'язках стосовно України, пише доцент Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка В. Константинов у статті «Відставка Стармера: чому британська криза може вдарити по Україні» для ZN.UA ([URL: https://zn.ua/ukr/europe/vidstavka-starmera-chomu-britanska-kriza-mozhe-vdariti-po-ukrajini.html](https://zn.ua/ukr/europe/vidstavka-starmera-chomu-britanska-kriza-mozhe-vdariti-po-ukrajini.html)).

«Сьогодні ніхто з лідерів лейбористів не розпочне ревізії відносин з Україною, але неминуча невизначеність вплине на їхню якість. Стармер наразі залишається виконувачем обов'язків глави уряду. Можливо, у цьому статусі він залишиться до кінця літа, коли напередодні поновлення роботи парламенту з'явиться можливість провести вибори нового лідера партії та прем'єр-міністра. І протягом усього цього часу партнери сприйматимуть його як лідера, що пішов із посади і втратив владу, з яким немає сенсу домовлятися про майбутнє. Цей ефект уже помітний. На початку липня Стармер мав узяти участь у саміті НАТО в Туреччині й обговорювати там питання про збільшення видатків на оборону та допомогу Україні. Британія – один з ініціаторів обговорення цих тем, її лідер мав задавати тон дискусії. Але сьогодні незрозуміло, чи буде Велика Британія представлена на найвищому рівні», – ідеться в матеріалі.

Також зазначається, що напередодні саміту К. Стармер планував представити новий план видатків на військові потреби – практичний погляд на те, яким має бути оборонний бюджет ключової європейської держави в умовах війни на континенті. Тепер ця презентація втратила сенс: навіть якщо К. Стармер представить план, імовірність його реалізації незначна. Адже новому лідеру треба буде домовлятися щодо пов'язаних із планом бюджетних питань заново, з огляду на власні погляди й домовленості з прибічниками. У підвішеному стані опинився й саміт Великої Британії та Євросоюзу, запланований на кінець липня. Там, крім важливих домовленостей щодо торговельних зв'язків між двома сторонами, мали обговорювати і плани військово-технічного співробітництва, і розширення допомоги Україні.

В. Константинов підкреслює, що багато лейбористів уже бачать Е. Бернема в кріслі Прем'єра, бо він має всебічну підтримку в партії. Проте, зазначив науковець, саме в цій широкій підтримці й полягає головна проблема Е. Бернема – нагору його просуває занадто строката й неоднорідна коаліція. Формально Е. Бернем представляє поміркованих лівих, найбільшу фракцію Лейбористської партії, але до цієї самої фракції належить найбільша частина

нинішнього кабінету, та й сам К. Стармер. Прем'єр, що йде, зіпсував відносини з фракцією, бо депутати вважали, що він приділяє замало уваги внутрішній політиці та соціальній підтримці британців. Від Е. Бернема його прихильники очікуватимуть негайного та явного повороту в цьому напрямі.

До того ж серед найпоміркованіших лівих чимало розходжень у поглядах на зовнішню політику. Серед тих, хто просуває Е. Бернема, багато прихильників скорочення видатків на оборону і перенаправлення коштів на соціальні програми, що неминуче вдарить і по планах зміцнення британської армії, і по програмах військово-технічної допомоги Україні. Чимало депутатів з-поміж поміркованих лівих підштовхуватимуть Е. Бернема змістити пріоритети зовнішньої політики у бік Близького Сходу. Значна частина поміркованих лівих і крайнє ліве крило партії усі останні місяці критикували К. Стармера за недостатню підтримку Палестини. У команді самого Е. Бернема чимало прихильників розширення зв'язків з країнами Глобального Півдня, що передбачає, на їхню думку, краще розуміння поглядів цих країн на міжнародний порядок. Якщо такі погляди переможуть у найближчому оточенні нового прем'єра, пріоритети Британії помітно зміняться. Утім, на загальне переконання, від моральної підтримки України ніхто не відмовиться, тим паче що Е. Бернем є послідовним критиком російської агресії, та й на посаді мера Манчестера активно допомагав Україні в питаннях співробітництва з колегами з українських міст. Однак дипломатичний і особливо матеріальний складники підтримки, можливо, зменшаться ([URL: https://zn.ua/ukr/europe/vidstavka-starmera-chomu-britanska-kriza-mozhe-vdariti-po-ukrajini.html](https://zn.ua/ukr/europe/vidstavka-starmera-chomu-britanska-kriza-mozhe-vdariti-po-ukrajini.html)).

Якщо Е. Бернем справді стане Прем'єр-міністром (на це є високі шанси), то Україні не варто боятися зміни курсу Великої Британії, пише Д. Ратушний у публікації для інтернет-видання «Слово і діло» ([URL: https://www.slovoidilo.ua/2026/06/23/stattja/polityka/vidstavka-starmera-xto-stane-novym-premyerom-velykoyi-brytaniyi-ta-choho-ochikuvaty-ukrayini](https://www.slovoidilo.ua/2026/06/23/stattja/polityka/vidstavka-starmera-xto-stane-novym-premyerom-velykoyi-brytaniyi-ta-choho-ochikuvaty-ukrayini)).

Автор зазначає, що Е. Бернем – один із найвідданіших прихильників України серед чинних британських політиків, і не лише на словах: після повномасштабного російського вторгнення 2022 р. він став одним зі співзасновників UNBROKEN Cities Network, яка допомагає однойменному центру реабілітації в Україні. Це, за словами Д. Ратушного, ще не означає, що Е. Бернем радикально збільшить військову чи фінансову підтримку України. Зрештою, за останні роки у Європі кілька разів перемагали політики, які обіцяли посилити підтримку України, але після перемоги зменшували свої амбіції в цьому напрямі – згадати хоч би Ф. Мерца з ракетами TAURUS. Утім, шанси на зменшення допомоги Україні у разі перемоги Е. Бернема мінімальні, переконаний оглядач.

Головний ризик для України, на його думку, полягає в тому, що новий лідер не вбереже лейбористів від падіння рейтингів, на що найбільше впливають внутрішні британські проблеми. У найгіршому разі Е. Бернем може

закінчити як Л. Трасс, яка пішла у відставку через півтора місяця. У майбутньому це збільшить імовірність приходу до влади партій на кшталт «Реформ», яка доволі скептично ставиться до підтримки України (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2026/06/23/stattja/polityka/vidstavka-starmera-xto-stane-novym-premyerom-velykoyi-brytaniyi-ta-choho-ochikuvaty-ukrayini>).

М. Золкіна, голова напряму «Регіональна безпека та дослідження конфліктів» Фонду «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва, дослідниця Лондонської школи економіки й політичних наук, також переконана, що для Києва зміна глави британського уряду навряд чи матиме серйозні наслідки. «Для України нічого не зміниться в українсько-британських відносинах, якщо Е. Бернем виграє внутрішні вибори в Лейбористській партії. Судячи з усього, саме він буде наступником, тому що все для цього велося, коли він пішов на довибори. Британці в його окрузі фактично обирали наступного Прем'єра. Ця вся кампанія була побудована для того, щоб обратися до парламенту і одразу номінувати свою кандидатуру як альтернативу К. Стармеру», – пояснила експерт (URL: <https://dif.org.ua/article/vidstavka-kira-starmera-shcho-zminitsya-dlya-ukraini-i-velikoi-britanii-mariya-zolkina>).

Вона звернула увагу, що позиції Е. Бернема всередині партії є дуже сильними. «Уже сьогодні один з основних альтернативних кандидатів, який донедавна був частиною уряду К. Стармера і працював міністром охорони здоров'я, заявив про готовність підтримати Е. Бернема. Він достатньо популярна людина в лавах Лейбористської партії... Тому для нас, я впевнена, у відносинах України і Британії не зміниться абсолютно нічого», – зазначили аналітик.

Втім, якщо для України кадрові зміни в Лондоні навряд чи стануть переломними, то для самої Великої Британії ситуація видається значно складнішою. На думку М. Золкіної, новий лідер отримає у спадок серйозні внутрішні проблеми, які так і не вдалося вирішити уряду К. Стармера. «Для Британії зміниться багато. Є шанс на те, що Е. Бернем зможе перезапустити лейбористський порядок денний. Найкритичніше, що може відбутися і що може мати наслідки для України, – це якщо Британія програє битву з внутрішніми правими популістами, зокрема з партією “Reform UK”», – зауважила вона.

М. Золкіна нагадала, що за два роки перебування К. Стармера на посаді британці не відчули істотного покращення в найбільш чутливих сферах. «За два роки не змінилася на краще ситуація в соціальній сфері, в охороні здоров'я, освіті, у питаннях міграції. Саме на цьому здобула серйозні позиції на місцевому рівні партія “Reform UK” на чолі з Н. Фаражем, який зараз уже вимагає дострокових виборів. Він має дуже хороший старт для майбутніх парламентських виборів, які відбудуться у 2029 році», – зазначила дослідник.

Саме тому головним викликом для ймовірного наступника К. Стармера стане боротьба із зростанням популярності правих популістів. «Завдання Е. Бернема на найближчі два з половиною роки – зупинити зростання правого

популізму у Великій Британії. Але зробити це він зможе лише за рахунок досить радикальних внутрішніх рішень, які стосуватимуться соціально важливих тем, включно з неконтрольованою міграцією, питаннями злочинності в регіонах Великої Британії, зокрема в Англії. Це його основна задача», – констатувала вона.

М. Золкіна наголосила, що успіх або провал нового уряду матиме значення далеко за межами безпосередньо Великої Британії. Адже саме Лондон сьогодні залишається одним із ключових європейських союзників України. «Якщо Британія буде перебувати у внутрішній кризі, то вона не матиме того статусу лідера на європейській арені, а саме так на неї зараз дивляться. І це вже матиме наслідки для нас і для нашої дипломатичної боротьби з Росією», – підсумувала вона.

Експерт-міжнародник О. Краєв у своїх оцінках політичної ситуації у Великій Британії після відставки Прем'єр-міністра К. Стармера висловлюється в руслі думок більшості експертів, звертаючи увагу на те, що з погляду міжнародних відносин, нинішня ситуація об'єктивно послаблює дипломатичну вагу Лондона на глобальній арені. За таких умов постійної ротації вибудовувати довгострокові стратегічні зв'язки зі світовими лідерами та зберігати безперервне лідерство у європейській політиці стає вкрай важко.

Водночас щодо зовнішнього курсу та підтримки України варто зберігати стриманий оптимізм. Британська державна модель спирається на міцну інституційну спадкоємність, а ключові геополітичні питання, як-от роль у НАТО чи стратегічна допомога Києву, базуються на стійкому багатопартійному консенсусі. Тому кардинальних розворотів у зовнішній політиці після зміни чергового Прем'єра очікувати не слід (URL: <https://focus.ua/uk/amp/opinions/758547-ukrajina-mozhe-zhiti-spokiyno-chomu-vidstavka-starmera-ne-zminit-poziciji-velikoji-britaniji>).

«Багато наших партнерів сьогодні переживають внутрішньополітичні бурі, і Велика Британія не є винятком. Я сподіваюся, що зміна прем'єр-міністра не означатиме зміни британської політики щодо України. І лейбористи, і консерватори, як і більшість британського суспільства, усвідомлюють російську загрозу та необхідність підтримки України. Тому я не очікую радикального перегляду цієї політики», – прокоментувала відставку К. Стармера голова Комітету Верховної Ради з питань інтеграції України з ЄС І. Климпуш-Цинцадзе (URL: <https://kremenchuk.uanta.me/v%D1%96dstavka-starmera-iak%D1%96-nasl%D1%96dki-dlia-ykra%D1%97ni>).

На думку британського економіста та асоційованого наукового співробітника Chatham House Т. Еша, для України зміна Прем'єра Великої Британії не повинна мати серйозних наслідків. «Я не бачу якихось суттєвих змін. Населення Великої Британії дуже підтримує Україну. Усі соціологічні опитування показують надзвичайно високий рівень підтримки. Основні політичні партії також підтримують Україну», – зазначила Т. Еш у коментарі

«Радіо Свобода» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vidstavka-starmer-ukrayina/33786357.html>).

За його словами, якщо новим Прем'єром стане Е. Бернем, британська політика щодо України залишиться незмінною. «Політика щодо України у Великій Британії є відносно простою. Очевидно, хто є агресором – це Росія. Очевидно також, що безпека Європи залежить від того, щоб Україна вистояла якомога довше», – зазначив експерт. На його переконання, навіть Н. Фарадж розуміє, що «підтримувати Путіна у Великій Британії – це політичне самогубство». «Усі потенційні кандидати на посаду нового прем'єра підтримують Україну. Перехід влади буде плавним. Я не бачу жодного послаблення політичної волі підтримувати Україну», – вважає Т. Еш.

Отже, у найближчій перспективі істотних змін у політиці Великої Британії щодо України не очікується. К. Стармер встиг закріпити підтримку України на довгострокову перспективу через укладені угоди, включаючи річну військову допомогу на 3 млрд фунтів стерлінгів та кредит під відсотки заморожених російських активів. Ці домовленості, а також виробництво озброєння в Белфасті та навчання українських військових, створюють міцний фундамент для продовження співпраці. Механізм допомоги Україні, запущений К. Стармером, продовжуватиме працювати незалежно від змін у британській політиці, але необхідність постійно домовлятися з новими лідерами та тиснути на них задля збереження підтримки залишається актуальною. Водночас не виключене можливе зменшення британського лідерства на міжнародній арені, оскільки новий Прем'єр-міністр, імовірно, зосередиться на внутрішніх проблемах.

М. Закіров, заввідділу СІАЗ НБУВ

Конференція з відновлення України в Гданську: результати й оцінки експертів

Серед численних міжнародних заходів за участі України та з питань, що стосуються безпосередньо проблеми розв'язання як внутрішньоукраїнських проблем, так і питань міжнародного співробітництва, важливе місце займають міжнародні конференції. Зокрема, конференції з відновлення України (англ. – Ukraine Recovery Conference), які збирають голів держав, очільників урядів представників міжнародних організацій, органів місцевого самоврядування, а також бізнесменів. Серед основних проблем, що обговорюються на зібраннях, превалюють питання пріоритетів відбудови та реконструкції України, що виникли внаслідок широкомасштабного російського вторгнення в Україну. Зацікавленість учасників і широке представництво пояснюється кількома факторами. По-перше, усвідомлення ключової ролі України в архітектурі європейської безпеки, яка безпосередньо залежить від міцності української

економіки та стійкості українського народу. По-друге, важливе значення ресурсного й гуманітарного потенціалу нашої країни для подальшого економічного та соціально-політичного розвитку Європи. По-третє, надзвичайна привабливість перспективи взяти участь у відновленні України як для цілих країн, так і окремих бізнес-корпорацій – з огляду на масштаби та потенціал залучення фінансових і трудових ресурсів та втілення в життя нових технологічних й інфраструктурних рішень. Зазначені чинники разом з іншими не менш важливими аргументами, перелік та аналіз яких виходить за межі завдання нашого матеріалу, спонукають до участі в конференціях з відновлення України (URC) численні делегації і викликають значний інтерес експертів та спостерігачів.

За повідомленням відкритих джерел, перша URC відбулася у 2022 р. у Швейцарії, друга – у 2023 р. у Великій Британії, третя – у 2024 р. в Німеччині, четверта – у 2025 р. в Італії. Зокрема, у Берліні та Римі Президент України В. Зеленський брав особисту участь у цих заходах. Конференція з питань відновлення України (URC-2026), яку спільно організовують Польща та Україна, відбулася в Гданську 25–26 червня. Захід мав на меті мобілізувати міжнародну допомогу для відбудови держави та залучити інвестиції в український бізнес. Ключову увагу приділено сферам, які зазнали найбільших руйнувань від агресії РФ – енергетиці, логістиці та критичній інфраструктурі (URL: <https://suspilne.media/1339232-u-gdansku-rozpocinaetsa-dvodenna-konferencia-z-pitan-vidnovlenna-ukraini>).

Про масштаби і важливість заходу свідчить участь понад 5 тис. учасників включно з головами багатьох європейських країн та очільниками урядів. За підсумками всі учасники висловлювали виключно позитивні оцінки, хоча, на думку спостерігачів, не всі можливості були використані в повному обсязі у зв'язку з відсутністю на заході Президента України В. Зеленського.

На конференцію прибули очільники Єврокомісії та Євроради; Президент Литви, очільник президентства Боснії, голови урядів, тобто найвищі керівники 11 країн з парламентською владою: Польщі, Німеччини, Австрії, Чехії, Словаччини, Болгарії, Албанії, а також балтійської четвірки (Литва, Латвія, Естонія, Фінляндія). При цьому Прем'єр-міністр Болгарії Р. Радев ще на початку тижня не повідомляв про намір прибути на URC. Однак зрештою з'явився там і виступив з доволі притомною промовою. Президент Румунії Н. Дан і Прем'єр-міністр Швеції У. Крістерссон прилетіли до Гданська 25 червня разом з усіма іншими лідерами, але не задля українського зібрання, а для участі в саміті Східного флангу ЄС, що відбувався паралельно. Та й загалом дуже схоже, що такого високого рівня представництва інших держав на URC вдалося досягти передусім завдяки цьому саміту (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/06/26/7240492>).

Отже, відсутність Президента України певною мірою знизила потенціал заходу для України. Зокрема, очільника української делегації Прем'єр-міністра Ю. Свириденко не запросили на зібрання східноєвропейських лідерів.

У разі присутності В. Зеленського в Гданську українська делегація беззаперечно була б запрошена на це засідання.

Разом з тим слід підкреслити, що в цілому результати конференції виявилися вражаючими і свідчать про непохитність підтримки України з боку наших партнерів. Зокрема, 26 червня В. Зеленський повідомив: «Ми обговорювали домовленості: є для України 160 угод, загальний обсяг – більше 10 млрд євро. Важливий напрям – енергетика та відновлення в регіонах. Зараз, за літній час, треба максимально виконати плани стійкості областей і громад. Це принципово. Угоди, які привезені з конференції, мають доповнювати цю роботу». Окремо В. Зеленський згадав про розвиток протиповітряної та протиракетної оборони, зокрема про спільний європейський проєкт виробництва систем антибалістичного захисту (URL: <https://espresso.tv/ekonomika-gdanska-konferentsiya-z-vidbudovi-ukraini-yaki-rezultati-ochikuvati>). Отже, досягнуті домовленості свідчать про комплексний підхід і чітке визначення пріоритетних напрямів співробітництва, що спрямовані не лише на відновлення, а й на вирішення поточних завдань підтримки обороноздатності України.

Як повідомила Прем'єр-міністр Ю. Свириденко, головними досягненнями конференції стали: 3,2 млрд євро – перший транш нового фінансового інструмента ЄС; 3,4 млрд доларів – угода зі Світовим банком; запуск Європейського флагманського фонду реконструкції України; створення Ukraine Transport Support Fund; 140 млн євро на житлові програми; угода з ЄІБ щодо відновлення та захисту доріг прифронтових регіонів; нові партнерства у сферах оборонної промисловості та енергетики. Також Міністерство фінансів України та Світовий банк підписали пакет угод на загальну суму 3,39 млрд дол. у межах конференції. Фінансування спрямують на підтримку макрофінансової стабільності та покриття пріоритетних видатків державного бюджету, повідомила Ю. Свириденко (URL: <https://espresso.tv/ekonomika-gdanska-konferentsiya-z-vidbudovi-ukraini-yaki-rezultati-ochikuvati>).

Отже, незважаючи на відсутність Президента України В. Зеленського особисто, досягнення вражаючі. З огляду на ініційований Президентом Польщі К. Навроцьким скандал щодо історичної пам'яті з подальшим відзивом польської нагороди Президенту України відмова В. Зеленського від поїздки до Гданська багатьма спостерігачами й навіть польськими політиками була оцінена як зважене та розумне рішення. Зокрема, Прем'єр-міністр Польщі Д. Туск повідомив, що сприймає відсутність В. Зеленського на Міжнародній конференції з відновлення України в Гданську як «жест деескалації напруження». Він зазначив, що між президентами України та Польщі виникла непотрібна емоційна напруженість, яка спровокувала «неадекватні реакції з обох сторін». «Я перебуваю в постійному контакті з ...Прем'єр-міністром Ю. Свириденко. Вона мене поінформувала, що очолить делегацію. Якщо йдеться про мене, то я не розчарований. На мою думку, це

означає, можливо, навіть більш вправне проведення конференції, без непотрібного напруження, і сприймаю це як жест деескалації напруження», – зазначив Д. Туск (URL: <https://suspilne.media/1338246-tusk-nazvav-zestom-deeskalacii-napругi-vidsutnist-zelenskogo-na-konferencii-z-pitan-vidnovlenna-ukraini-u-gdansku>).

Як зауважив політолог В. Фесенко, «у нас немає конфлікту з польським урядом. Так, є проблеми, пов'язані з нашим спільним минулим. І ці теми порушують частина антиукраїнських політичних сил, ряд державних діячів, зокрема польський Президент К. Навроцький. Він порушує такі теми через свою конкуренцію з урядом Прем'єра Д. Туска – це елемент особистого протистояння між Навроцьким і Туском. І те, що Конференція з відновлення України відбувалася саме в Польщі, – це теж сигнал. Сигнал польському суспільству, польським політикам про те, що потрібно думати, що нас об'єднує. Не про те, які конфлікти й проблеми були в минулому, а про те, що нас зараз об'єднує, і що може ще сильніше об'єднати нас у майбутньому», – підсумував В. Фесенко (URL: <https://uatv.ua/uk/symvolichno-shho-konferentsiya-z-vidnovlennya-ukrayiny-vidbulasya-same-v-polshhi-fesenko>).

Деякі експерти зазначили, що цілком логічним було рішення щодо вибору голови української делегації на конференцію в Гданську. Зокрема, політичний оглядач О. Ляшенко наголосив, що конференція присвячена насамперед економіці та відбудові, тому її логічно очолює Прем'єр-міністр: «Президент займається питаннями війни та міжнародної безпеки, а Прем'єр-міністр – питаннями економіки, інвестицій і відбудови країни. Саме такий розподіл обов'язків є логічним для держави, яка воює». Водночас він визнав, що останні рішення польської сторони стали додатковим чинником. «Це ще одна причина непоїздки Зеленського до Гданська – не головна, але така, що існує» (URL: <https://slawa.tv/93970803/yak-u-polshchi-ta-ukrani-reaguyut-na-neprizd-zelenskogo-do-danska>).

Поряд з підписанням ряду контрактів в оборонній сфері та визначенням питань фінансової підтримки вагому частину обговорень на конференції становили питання подальшої євроінтеграції України. Міністр закордонних справ Польщі Р. Сікорський під час Ukraine Recovery Conference-2026 заявив, що основний тягар у процесі вступу до ЄС лежить на самій Україні. «Ви вступаєте до клубу, де правила вже встановлено. Це радше процес коригування, ніж переговорів», – зазначив він, додавши, що вимоги до країн-кандидатів із часом лише зростають, а успіх України залежить від продовження реформ, зокрема у сфері верховенства права й боротьби з корупцією. Голова Комісії закордонних справ Сейму Польщі та урядовий уповноважений з питань відбудови України П. Коваль наголосив, що без розширення ЄС неможливо гарантувати безпеку Польщі, а після війни Україна має стати членом як ЄС, так і НАТО. Водночас віцепрем'єр-міністр з питань європейської і євроатлантичної інтеграції України Т. Качка повідомив, що Україна розраховує на відкриття всіх переговорних кластерів щодо вступу до

ЄС до середини липня (URL: <https://espreso.tv/ekonomika-gdanska-konferentsiya-z-vidbudovi-ukraini-yaki-rezultati-ochikuvati>). Активне коментування перспектив євроінтеграції України саме представниками польського політикуму свідчать про тимчасовий характер непорозуміння, що виникли між Україною та Польщею напередодні конференції і які, на думку абсолютної більшості спостерігачів та багатьох польських політиків, мають виключно внутрішньо польське політичне забарвлення. Саме такий прагматичний погляд учасників дав змогу спрямувати роботу конференції в позитивному й конструктивному напрямі, який забезпечив високий результат.

Виконавчий директор Міжнародного фонду «Відродження» О. Сушко наголосив: «Крім парламентського виміру, учора був дуже серйозний, власне, набір зустрічей на рівні громадянського суспільства. Був форум громадянського суспільства, зустрічі за участю наших ветеранів, велика група тут перебуває. І тому цей діалог, він уже ведеться. Але я би хотів зазначити, що сама ця конференція, вона, звісно, не про двосторонні відносини України й Польщі. Тому якщо це й обговорюється, то як додаткова тема, тому що загалом це багатостороння, можна сказати, загальносвітова подія» (URL: <https://espreso.tv/svit-osnovne-priznachennya-konferentsii-u-gdansku-ne-rozrulyuvati-dvostoronni-superechki-a-vesti-globalnu-diskusiyu-na-temu-rozvitku-ukraini-politolog-sushko>).

Саме міжнародний характер події та розуміння важливості заходу усіма учасниками не дало змогу реалізувати деструктивні наміри окремих сил, які, можливо, хотіли нашкодити. Зокрема, експерт підкреслив: «...Усе ж таки основне призначення цієї конференції – це не розрулювати двосторонні суперечки українців і поляків, а все-таки вести глобальну дискусію на тему розвитку України та її відновлення» (URL: <https://espreso.tv/svit-osnovne-priznachennya-konferentsii-u-gdansku-ne-rozrulyuvati-dvostoronni-superechki-a-vesti-globalnu-diskusiyu-na-temu-rozvitku-ukraini-politolog-sushko>).

Аналогічні думки щодо загальноєвропейського значення конференції висловлювали політики, які брали участь у роботі та оцінювали результати URC-2026. Так, єврокомісар з питань оборони А. Кубілюс зазначив, що Європа зацікавлена у включенні української оборонної промисловості до спільних європейських виробничих ланцюгів. «Європейська оборонна промисловість має навчатися в української, а українські компанії повинні отримати доступ до європейських ринків і ланцюгів постачання. Виграти від цього можуть обидві сторони». У свою чергу Прем'єр-міністр Латвії А. Кулбергс повідомив, що Латвія вже веде переговори з Києвом щодо реалізації домовленостей у сфері виробництва дронів. «Це не просто папір. Це практичні кроки, завдяки яким Латвія та східний фланг стануть набагато ефективнішими в забезпеченні повітряної безпеки» (URL: <https://espreso.tv/ekonomika-gdanska-konferentsiya-z-vidbudovi-ukraini-yaki-rezultati-ochikuvati>).

Разом із заявами очільників окремих держав і європейських інституцій реальні кроки підтримки України висловили лідери європейської спільноти. Зокрема, президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн заявила про запуск кредитної програми ЄС загальним обсягом 90 млрд євро. Першим кроком стане виділення траншу в розмірі 3,2 млрд євро, які буде спрямовано на підтримку українського державного бюджету. Також очільниця Єврокомісії анонсувала додатковий пакет фінансування для оборонного сектору на 6 млрд євро, які Київ зможе використати для розвитку та виробництва безпілотників. Важливою ініціативою стало створення Європейського флагманського фонду відбудови України, заснованого зусиллями ЄС, Польщі, Франції, Німеччини та Італії. Його головна мета – мобілізувати до 1 млрд євро інвестицій у ключові галузі української економіки (URL: <https://espresso.tv/ekonomika-gdanska-konferentsiya-z-vidbudovi-ukraini-yaki-rezultati-ochikuvati>).

Спираючись на наведені цифри та оцінку досягнутих домовленостей, більшість спостерігачів позитивно оцінюють підсумки конференції. Зокрема, політолог В. Фесенко підкреслює: «Ефективність конференції можна оцінювати за конкретними результатами. Це конкретні проєкти, конкретні суми, які будуть виділятися нашими партнерами на відновлення України. До того ж йдеться про підтримку та відновлювальні процеси вже під час війни. Створення інвестиційного фонду – це теж один із результатів. Цей фонд акумулюватиме кошти для відновлення України, контролюватиме їх використання, але це вже з орієнтацією на післявоєнний період» (URL: <https://uatv.ua/uk/symvolichno-shho-konferentsiya-z-vidnovlennya-ukrayiny-vidbulasya-same-v-polshhi-fesenko>). Отже, результати матимуть довгострокову перспективу та, крім реальних фінансових ресурсів, сприятимуть створенню ефективних інструментів регуляції й покращення фінансових можливостей України.

На думку деяких експертів, безпосередньо факт проведення конференції мав важливе значення як для партнерів України, що не брали безпосередньої участі у її роботі, так і як вагомий сигнал для країни-агресора. Зокрема, Д. Левусь, політолог-міжнародник, експерт Центру «Об'єднана Україна», зауважує: «Оскільки Кремль дуже довго відбивався від самої ідеї, що потрібно розмовляти, зокрема і з Європою, брати участь у переговорному процесі, зрозуміло, що насправді про війну Росії проти України Європа теж має говорити. Оскільки війна відбувається і на території Європи, і Росія погрожує Європі. Загалом, вона цього навіть абсолютно не приховує... Тобто просто очевидно, що Москві, навіть якщо вона не буде це визнавати, доведеться прийняти реальність. І сам по собі факт проведення такої конференції – це те, що точно впливає на Москву щодо готовності піти на переговори. Я думаю, це один з елементів тиску, звичайно» (URL: <https://uatv.ua/uk/chy-mozhlyve-vidnovlennya-ukrayiny-pid-chas-vijny-sygnaly-yevropy-v-otsinkah-ekspertiv>).

У свою чергу голова Громадської ліги «Україна – НАТО» С. Джердж нагадав, що паралельно відбувся візит М. Рютте до Америки, де він зустрівся з Д. Трампом. Попри те що Президент США незадоволений тією підтримкою, яку він очікував від європейців у частині війни в Ірані, очевидно, М. Рютте йому пояснив, що це не було рішення НАТО. Якби це було спільне рішення, якась спільна підготовка, можливо, тоді союзники відповідали б на це інакше. «Важливо підсумувати, що М. Рютте у США виступав в Атланті та сказав чотири важливі речі, які стосуються України. Передусім – підтримка України триватиме, і Президент Зеленський буде на саміті в Анкарі. Допомога, яка йде від Європи та США для України, не зменшиться, попри навіть ті кризи, які сьогодні є в усьому світі. І головним осередком напруження для Європи залишається Росія», – зауважив експерт (URL: <https://uatv.ua/uk/chy-mozhlyve-vidnovlennya-ukrayiny-pid-chas-vijny-sygnaly-yevropy-v-otsinkah-ekspertiv>).

Отже, підсумовуючи аналіз інформаційного поля та результатів чергової конференції з відновлення України, слід наголосити на високих загальних оцінках заходу, що пролунали як збоку експертної спільноти так і політиків. Незважаючи на певні проблеми з приводу історичної пам'яті, ініційовані окремими державними діячами Польщі, загальний тренд як польської, так і європейської політики на підтримку України зберігається і посилюється. Конференція дала міцний поштовх розвитку подальшої співпраці в оборонній сфері, європейські лідери оголосили про нові пакети фінансової підтримки, проголосили про відкриття шляху до євроінтеграції України.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Саміт лідерів Е5 у Берліні 24 червня 2026 р.: оцінки експертів і коментарі

Саміт лідерів країн Е5 (Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, Польща) відбувся 24 червня 2026 р. в Берліні напередодні саміту НАТО. У зустрічі взяли участь Президент Франції Е. Макрон, прем'єр-міністри Італії Дж. Мелоні, Польщі Д. Туск, Великої Британії К. Стармер. До саміту дистанційно долучився Генеральний секретар НАТО М. Рютте.

Група Е5 була створена у 2024 р. на тлі посилення закликів до переозброєння Європи й покращення координації дій з метою підтримки України в боротьбі проти російського вторгнення.

Основною метою зустрічі було узгодження спільної європейської стратегії, довгострокової підтримки України та зміцнення власного оборонного потенціалу для зниження залежності від США.

Під час саміту канцлер Німеччини Ф. Мерц наголосив, що Європа має виступити гарантом надійної фінансової допомоги для Києва, і заявив, що сигнали Москві мають свідчити, що підтримка України не слабшає. Також він

рішуче виступив проти самостійної ізольованої оборонної політики окремих країн.

За підсумками переговорів Ф. Мерц сформулював п'ять ключових тез європейської безпекової доктрини. Крім безальтернативної фінансової підтримки України, лідери Е5 виступили за збереження цілісності НАТО та негайне зміцнення саме європейського оборонного фундаменту через збільшення національних видатків на озброєння. Канцлер Німеччини наголосив, що спроби будувати оборонну політику самостійно на ізольованому національному рівні є стратегічною помилкою (URL: <https://ua.news/ua/world/lideri-e5-pogodili-v-berlini-spilnu-strategiiu-pered-samitom-nato>. 2026. 24.06).

Як інформують ЗМІ, під час зустрічі Ф. Мерц окреслив п'ять меседжів від європейців для саміту НАТО, які, імовірно, буде спрямовано до Президента США Д. Трампа. Канцлер заявив, що всі лідери Е5 разом виступають за сильний і єдиний Альянс та його роль у гарантуванні безпеки в євроатлантичному регіоні. «Ми не зможемо досягти наших цілей у сфері оборони, якщо діятимемо поодиночі. Ми хочемо працювати як європейці, але у тісній співпраці зі Сполученими Штатами Америки та в рамках трансатлантичного партнерства. Наші сусіди мають почуватися безпечніше, якщо Німеччина стає сильнішою та надійнішою», – підкреслив він.

По-друге, Ф. Мерц наголосив, що країни Європи хочуть оновити НАТО та зміцнити його європейську основу, зокрема шляхом збільшення витрат на оборону.

Третім пунктом він навів посилення співпраці, як трансатлантичної, так і європейської. «Розподіляти нашу оборонну політику самостійно на національному рівні було б помилкою», – зазначив канцлер Німеччини (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/06/24/7240357>. 2026. 24.06).

Глава німецького уряду також запропонував, щоб європейці надіслали в Анкарі чіткий сигнал підтримки України. «Щоб ми, як європейські союзники по НАТО, надали Києву міцне фінансове зобов'язання. Послання Росії таке: Україна залишається сильною. Підтримка Європи не похитнеться», – заявив Ф. Мерц. За його словами, німецький уряд пропонує надати Києву довгострокові гарантії фінансування. «Ми маємо показати Росії, що Україна залишиться сильною, оскільки європейська підтримка не ослабне», – заявив глава німецького уряду.

Крім того, він запропонував європейським лідерам схвалити поточні американсько-іранські переговори. Ф. Мерц зазначив, що поінформує президентів США та Туреччини Д. Трампа й Р. Т. Ердогана про всі теми, що обговорювалися під час зустрічі Е5 (URL: <https://www.ostro.org/news/dovgostrokova-pidtrymka-ukrayiny-lidery-frantsiyi-nimechchyny-polshhi-brytaniyi-ta-italiyi-nazvaly-i559974>. 2026. 24.06).

Президент Франції Е. Макрон оцінив зустріч як продовження «евіанського моменту» (після саміту G7), відзначивши значне зближення

позицій між європейськими союзниками та США, а також необхідність подальших безпекових гарантій. Він заявив, що після саміту G7 між США і європейськими партнерами спостерігається зближення позицій. «Наразі ми перебуваємо у фазі зближення між європейцями та американцями», – зазначив Президент Франції, додавши, що цей процес необхідно продовжити під час саміту НАТО (URL: <https://unn.ua/news/na-zustrichi-e5-u-berlini-lidery-yevropy-roobitsialy-ne-prypyniaty-pidtrymku-ukrainy>. 2026. 25.06).

Президент Франції також поінформував про зміну позиції свого американського колеги Д. Трампа щодо війни РФ проти України після саміту G7. Як інформують ЗМІ, Д. Трамп несподівано продемонстрував помітний розворот у своїй риторичі. Ще трохи більше року тому він публічно принижував В. Зеленського, а сьогодні вже відкрито висловлює йому підтримку в незвично теплих формулюваннях. За словами американського лідера, Президент України «доволі добре тримається» в протистоянні з Росією. «Треба сказати, він хоробрий. У нього чудове оснащення. У нього чудові люди, у нього є бійці», – зазначив Д. Трамп (URL: <https://tsn.ua/politika/tramp-raptovo-zminiuye-pozytsiiu-shchodo-ukrayiny-chy-ye-zelenskyu-peremoztsem-viyny-bild-3114743.html>. 2026. 26.06).

За словами американського експерта Т. Єгера, В. Зеленський на сьогодні має «нові карти на руках» – насамперед завдяки українським ударам дронами по об'єктах у глибокому російському тилу. У Вашингтоні дедалі чіткіше усвідомлюють, що «українські Збройні сили можуть завдавати Росії потужних ударів», пояснив Т. Єгер.

Він вважає, що додатково на зміну сприйняття Д. Трампа вплинула і війна з Іраном. Вона продемонструвала, що навіть «масивна перевага» не гарантує автоматичного досягнення «політичних цілей».

За словами експерта, позитивні сигнали від Президента США пролунали саме після загострення конфлікту з Іраном. Тегеран застосовував проти своїх опонентів ті ж дрони “Shahed”, які Росія вже тривалий час використовує для атак на українські міста та критичну інфраструктуру. «Саме тому Україна сьогодні вважається одним із провідних фахівців у сфері протидії таким безпілотникам. Київ зміг закріпити за собою статус важливого партнера в боротьбі з іранськими дронами», – вважає експерт.

Зміна позиції Д. Трампа викликає невдоволення в Росії. Там звинуватили Сполучені Штати Америки в тому, що вони не виконують «домовленості», які були досягнуті між Путіним і Д. Трампом на саміті на Алясці в серпні 2025 р. (URL: <https://uatv.ua/uk/u-kremli-nezadovoleni-zminoyu-rytoryky-trampa-shhodo-vijny-rosiyi-proty-ukrayiny-reuters>. 2026. 24.06).

Важливо відзначити, що під час саміту в Берліні Прем'єр-міністр Польщі також виступив на підтримку України. Адже напередодні виникли серйозні непорозуміння між ним і Президентом України з приводу історичних подій. Президент Польщі К. Навроцький 19 червня ухвалив рішення про позбавлення Президента України В. Зеленського ордена Білого Орла у зв'язку з

найменуванням одного з українських підрозділів на честь героїв УПА та заявив, що Польща не допустить вступу у ЄС тих, хто не розуміє необхідності відмовитися від «культу тоталітаризму та насильства». На тлі цього рішення ряд українських чинних і колишніх посадовців оголосили, що повернуть свої польські нагороди.

Однак Прем'єр-міністр Польщі Д. Туск запевнив, що Польща не відмовиться від підтримки Києва попри суперечки між країнами. «Попри емоції, Польща підтримує Україну в її протистоянні з Росією», – наголосив він (URL: <https://unn.ua/news/na-zustrichi-e5-u-berlini-lidery-yevropy-poobitsialy-negrupyniaty-pidtrymku-ukrainy>. 2026. 25.06).

Д. Туск також закликав зберегти єдність європейської та трансатлантичної спільноти на тлі російської загрози. За його словами, стримування агресора неможливе без повноцінного залучення країн східного флангу Альянсу.

Він оголосив, що Польща робитиме все, щоб країни, яким безпосередньо загрожує агресивна політика Росії (країни східного флангу НАТО, «були представлені в усіх форматах». Він підкреслив, що без них «буде важко чогось досягти в цій цивілізаційній конфронтації» з агресивними сусідами зі сходу.

Д. Туск наголосив, що у Гданську, «попри різні події», згідно з планом проведе Конференцію з відновлення України. «Це стане черговим внеском як Польщі, так і Європи в допомогу Україні сьогодні та у відновлення після війни», – запевнив Прем'єр Польщі.

При цьому він наголосив, що практичним підтвердженням таких дій з боку Польщі є спрямування майже 7 % ВВП на оборону та озброєння. Він додав, що має намір чітко донести цю позицію під час саміту НАТО в Анкарі. «Усі, хто серйозно ставиться до своїх зобов'язань, повинні докладати більше зусиль для зміцнення оборонних спроможностей Європи та власних держав», – зазначив Д. Туск (URL: <https://www.pap.pl/ua/ukrainian/news/u-berlini-lideri-e5-obgovorili-samit-nato-ta-pidtrimku-ukraini>. 2026. 25.06).

Прем'єр-міністр Італії Дж. Мелоні наголосила, що Європа має продовжувати підтримувати Україну доти, доки не буде досягнуто сталого та справедливого миру. «У цьому питанні можна розраховувати на Італію, особливо якщо йдеться про енергетичну стійкість», – заявила вона. На її думку, нині світ перебуває в «історично важливому моменті», коли формується нова глобальна архітектура безпеки.

Прем'єр-міністр Дж. Мелоні висловила солідарність щодо єдиної європейської оборони, однак аналітики вказують на обережну позицію Риму щодо фінансових внесків, зосереджену переважно на внутрішній економічній стабільності.

Оглядачі також наголошують на ситуації щодо відставки Прем'єр-міністра Великої Британії. Вони відзначають, що попри політичну кризу, діючий Прем'єр К. Стармер долучився до зустрічі, щоб гарантувати безперервність дипломатичного курсу та підтримку спільних ініціатив.

Зокрема, під час саміту він зазначив: «Настрої в Москві змінюються, зараз дедалі більше людей незадоволені політикою Путіна. Тому саме зараз настав час посилювати санкції, збільшувати підтримку України, щоб скористатися цим моментом».

При цьому він наголосив, що останнім часом українцям знову вдалося стримати російські війська на фронті. К. Стармер закликав посилювати тиск на Росію та збільшувати обороноздатність європейських країн.

Проте деякі політики й експерти зазначають, що західна допомога недостатня Україні та закликають до поглиблення співпраці, адже Україна теж має можливості поділитися досвідом. Зокрема, як заявив єврокомісар з питань оборони та космосу А. Кубілюс, якщо Європа хоче, щоб у неї були найкращі армії, то їй варто повчитися в українців. За його словами, інтеграція оборонних секторів України і ЄС – стратегічна мета, оскільки Києву вдалося створити цілу оборонну систему та одну з найкращих армій у світі (URL: <https://uatv.ua/uk/krayiny-nato-gotuuyutsya-do-samitu-v-ankari-chogo-chekaty-ukrayini-video>. 2026. 26.06).

Високо оцінює можливості України й Генеральний секретар НАТО М. Рютте. За його словами, Україна продовжує демонструвати високий рівень інновацій, зокрема у сфері безпілотних технологій, та успішно завдає ударів по важливих об'єктах російської інфраструктури. «Україна справляється надзвичайно добре. Вона й досі лідирує, коли йдеться про інновації, наприклад у сфері технологій безпілотників – їх стало більше, і вони успішно вражають важливу енергетичну інфраструктуру в Росії, а також оборонну та допоміжну інфраструктуру. Ми бачимо, що загальний обсяг виробництва на нафтопереробних заводах у Росії знизився на третину. І я дуже вражений українцями. Їхнє головне завдання – захистити свою інфраструктуру від чергових ударів російських балістичних ракет і дронів», – заявив М. Рютте (URL: <https://uatv.ua/uk/ukrayinski-udary-po-rosijskyh-npzh-demonstruyut-najvyshhyj-riven-efektyvnosti-ryutte>. 2026. 26.06).

За його словами, російська економіка стикається із дедалі більшими труднощами, а фінансові ресурси держави поступово вичерпуються. Водночас М. Рютте наголосив на необхідності подальшої підтримки України з боку союзників. За його словами, європейські країни мають справедливо розподілити фінансове навантаження в межах ініціативи щодо закупівлі американської зброї для Києва.

Деякі журналісти підкреслюють важливість заяв, зроблених у Берліні під час саміту. Кореспондент «Аль-Джазіри» Д. Кейн, який вів репортаж із Берліна, зазначив, що Ф. Мерц «прагнув надіслати сигнал усьому світу, а також, можливо, двом конкретним особам Трампу та Путіну про готовність країн Е5 виконувати свою роль у НАТО». Д. Кейн підкреслив, що ця зустріч у Берліні перегукується із заявами, зробленими на саміті ЄС минулого тижня, щодо «чіткої прихильності» країн Е5 «до збільшення своїх витрат на оборону з метою підтримки України» (URL: <https://news.mediabrama.com/pered->

samitom-nato-providni-yeuropejski-lidery-obiczyayut-rishuchu-pidtrymku-ukrayini. 2026. 25.06).

За словами Д. Кейна, це сталося після того, як Д. Трамп заявив, що зробить усе можливе, щоб покласти край російсько-українській війні, після «дуже вдалої» зустрічі у Франції на саміті G7 в Евіан-ле-Бен поблизу швейцарського кордону минулого тижня.

Натомість політолог І. Рейтерович вважає, що західні партнери недостатньо тиснуть на Росію. На його думку, для примусу Росії до миру в Заході є досить широкий інструментарій. Європа та інші держави, які вводили санкції проти РФ, можуть їх посилити. Україна, зі свого боку, може тиснути на Росію, завдаючи більше ударів по інфраструктурі, що живить військову машину ворога.

І. Рейтерович зауважив, що інструментарій санкцій – величезний. Як приклад він навів той факт, що персональні обмеження запроваджені переважно проти людей, які задіяні в агресії Росії проти України, але не стосуються членів їхніх родин. «Тому що ці люди їздять до Європи, відпочивають, ведуть бізнес, купують безліч якихось речей за рахунок тих грошей, які їхні рідні, що перебувають у санкційних списках, заробляють на війні проти України. І зрозуміло, що такі обмеження могли б суттєво вдарити по режиму Путіна і лояльності до цього режиму», – пояснив експерт (<https://uatv.ua/uk/sanktsij-i-udariv-maye-buty-bilshe-yak-mozhna-posylyty-tysk-na-rosiyu-rozpoviv-rejterovych>. 2026. 24.06).

За його словами, також можна посилювати економічні санкції. Крім того, чималий тиск чинять українські удари по військових об'єктах Росії. Для цього західні партнери мають більше передавати Україні таких далекобійних ракет, як “Storm Shadow”. «Елементарне збільшення кількості подібних ракет призводить до відповідних результатів та істотного посилення тиску на Російську Федерацію. У комплексі це може призводити до якогось хорошого результату, і відповідно це потрібно використовувати для того, щоб посилювати тиск на Російську Федерацію», – наголосив експерт.

Керівник військових програм безпеки Центру глобалістики «Стратегія XXI» П. Лакійчук також вважає за необхідне посилення тиску на Росію з боку наших західних партнерів. Він вважає, що напередодні саміту НАТО, який відбудеться в Анкарі (Туреччина) 7–8 липня, Європі необхідно переглянути оборонну доктрину регіону. В умовах зміщення пріоритетів США на Тихоокеанський напрямок, європейські члени Альянсу мають узяти на себе автономне стримування загроз зі сходу, створивши єдину систему безпеки разом з Україною. «Це стосується не стільки російсько-української війни, скільки політики Сполучених Штатів Америки щодо континентальної Європи. Ключ тут полягає в тому, що час уже підтискає, час змінювати стратегію Альянсу. Нагадаю, що попередня стратегія, яка передбачала трансатлантичне розгортання сил у разі нападу тієї ж Росії на Європу, на європейські країни, на НАТО, поступово провалюється», – зазначив експерт ([URL:](https://uatv.ua/uk/sanktsij-i-udariv-maye-buty-bilshe-yak-mozhna-posylyty-tysk-na-rosiyu-rozpoviv-rejterovych)

<https://uatv.ua/uk/chomu-yevropi-chas-zminyuvaty-oboronnu-strategiyu-nato-royasnyv-lakijchuk>. 2026. 27.06).

Він наголосив, що на сьогодні спостерігається помітна переорієнтація США на Тихоокеанський регіон. «Європейці мають ухвалити рішення про самостійну оборону від російського агресора. І, очевидно, тут уже якраз проявляється місток до співпраці з Україною, формування єдиної системи безпеки, стримування загроз зі сходу», – заявив П. Лакійчук.

У цілому ж експерти та спостерігачі наголошують на важливості безпосередньо саміту лідерів п'яти європейських країн. На їхнє переконання, берлінський саміт набув особливого значення через необхідність підтвердження довгострокових фінансових і військових зобов'язань перед Києвом, що має продемонструвати Кремлю марність його розрахунків на виснаження європейської солідарності.

Експерти та спостерігачі підкреслюють, що саміт показав готовність Європи перебрати на себе більше відповідальності за власну безпеку й захист України через зростаючі вимоги США до перерозподілу витрат усередині блоку.

Підсумовуючи заяви учасників саміту, експерти відзначають головні пріоритети, узгоджені на саміті: довгострокова фінансова і військова підтримка України, посилення санкцій проти РФ, допомога в енергетичній сфері; розвиток спільних європейських проєктів у виробництві зброї (ППО, дрони, далекобійна артилерія, ШІ); зміцнення європейського стовпа Альянсу та збільшення оборонних витрат кожною країною; забезпечення вільного судноплавства в Ормузькій протоці, стабілізація ситуації навколо Ірану; узгоджений пакет ляже в основу спільної позиції європейських держав на майбутньому саміті НАТО в Анкарі. Також учасники саміту Е5 підкреслили важливість залучення США до майбутніх мирних ініціатив, але з активнішим європейським лідерством.

О. Аулін, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Політико-економічна активність лідерів БРІКС як виклик для української дипломатії: оцінки експертів

БРІКС історично формувався як альтернативна інституційна платформа, покликана забезпечити зростаючу політичну та економічну суб'єктність країн Глобального Півдня у відносинах із західними інтеграційними об'єднаннями, насамперед Європейським Союзом і групою G7. У цьому контексті об'єднання виступало інструментом переосмислення глобального порядку та розширення простору багатопolarity.

Водночас унаслідок загострення геополітичної конкуренції, зокрема на тлі рішень і координаційних форматів G7 та паралельної активізації

внутрішніх ініціатив БРІКС, відбулося істотне посилення системного суперництва між західною та незахідною моделями глобального управління. Відповіддю на ці процеси стали серії розширених самітів БРІКС в Індії та інших країнах-лідерах об'єднання, які продемонстрували прагнення блоку до інституційного зміцнення й розширення сфер впливу.

У цих умовах українська дипломатія змушена адаптуватися до нової конфігурації глобальної політичної архітектури, використовуючи як інструменти диференційованої взаємодії з ключовими державами БРІКС, так і стратегії фрагментації потенційних антизахідних коаліцій.

Аналіз сучасного міжнародного ландшафту крізь призму дипломатичного контексту вказує на дедалі більшу інституціоналізацію альтернативних Заходу геополітичних майданчиків. Підтвердженням цього стала 11-та зустріч міністрів енергетики країн БРІКС, яка відбулася 25–26 червня 2026 р. в м. Гуруграм (Індія) під гаслом «Енергія для всіх» (“Energy for All”). На погляд міжнародних експертів, це чітко відображає прагнення Індії позиціонувати себе як ключового лідера та речника інтересів Глобального Півдня. Головними офіційними темами дискусії стали енергетична безпека, стійкість ланцюжків постачання, розвиток розумних мереж (Smart Grids), систем накопичення енергії і водневих технологій. За підсумками саміту учасники ухвалили Спільне комюніке, спрямоване на зміцнення внутрішньоблокової кооперації (URL: <https://www.aninews.in/news/business/india-to-host-brics-energy-ministers-meeting-on-june-25-26-in-gurugram20260621202310>).

Водночас задекларована індійська гуманітарна місія стала зручним прикриттям для реалізації російської зацікавленості, яка традиційно полягає в легітимізації тінювих схем і просуванні «технологічного експорту». РФ послідовно намагається використати майданчик БРІКС для нівелювання міжнародної ізоляції і вибудовування альтернативної інфраструктури в обхід західних обмежень. Під час зустрічі в Гуруграмі російський міністр енергетики С. Цивільов у своєму відеозверненні прямо заявив про наміри Москви не просто нарощувати фізичні обсяги постачання сировини, а й масштабувати експорт власних технологічних рішень і виробничих систем під егідою довгострокової Енергетичної стратегії РФ до 2050 року. За цими гаслами криється спроба легалізувати власний сірий експорт та інтегрувати його у фінальні документи об'єднання (URL: <https://www.plenglish.com/news/2026/06/26/russia-to-expand-energy-technologies-export-to-brics>).

Використовуючи наратив «Енергія для всіх», Кремль намагається вмонтувати та нормалізувати власні механізми інституціоналізації тінювого сектору РФ у фінальні документи та двосторонні домовленості. Насамперед це стосується легалізації тінювого флоту (Shadow Fleet) та альтернативного страхування суден. Москва активно просуває визнання незахідних страхових компаній і нових морських реєстрів, щоб отримати змогу безперешкодно

транспортувати нафту марки “Urals” і нафтопродукти за цінами, які значно перевищують встановлену країнами G7 стелю (price cap), та нівелювати західний контроль над морською логістикою.

Паралельно із цим РФ використовує майданчик БРІКС для розбудови систем взаєморозрахунків поза межами SWIFT, фокусуючись на платіжних платформах у національних валютах – індійських рупіях, китайських юанях та дирхамах ОАЕ. Це переводить фінансові потоки за експортовані енергоресурси в «сіру» зону, роблячи транзакції абсолютно невидимими для фінансового моніторингу США і ЄС. Нарешті, третім елементом цієї стратегії стає технологічний камуфляж, коли ініційовані Індією наукові проєкти БРІКС, такі як дослідження водневих ланцюжків чи створення Центру передового досвіду для смарт-мереж, використовуються Москвою як прикриття для промислового шпигунства та паралельного імпорту дефіцитного енергетичного обладнання й чипів через мережу країн-посередників (URL: <https://bricscouncil.ru/en/analytics/itogi-pmef-2026-briks-kak-platforma-suvereniteta-mnogopolyarnogo-mira>).

Окреслена динаміка формує довгострокові ризики для міжнародного санкційного режиму, оскільки залучення до подібних форматів нових членів БРІКС, зокрема ОАЕ, Ірану, Єгипту, створює небезпечний прецедент «колективного імунітету» до санкцій. Коли Москва інтегрує свої логістичні та фінансові вузли в енергетичні стратегії Глобального Півдня, це істотно розмиває ефективність вторинних санкцій США. Безпосередньо Індія продовжує прагматично балансувати: купуючи дисконтну російську нафту під приводом боротьби з «енергетичною бідністю» власного населення, вона де-факто виступає глобальним хабом для переробки цієї сировини та її подальшого легального реекспорту до Європи у вигляді нафтопродуктів.

Крім того, через активну розбудову оборонної та цифрової архітектури експерти звертають увагу на ознаки істотного прискорення трансформації БРІКС із суто економічного об'єднання на військово-політичний формат. Ключовим безпековим фактором цього процесу стала зустріч радників з національної безпеки країн БРІКС, яка відбулася 23 червня 2026 р. в Нью-Делі під головуванням індійської сторони та зосередилася на стійкості транскордонних ланцюгів постачання, протидії загрозам у кіберпросторі й регулюванні новітніх технологій. Як зазначав головний виконавчий редактор з питань національної безпеки та стратегічних справ NDTV А. Р. Каул, ця зустріч була важливою саме через фокус на нетрадиційних загрозах, інформаційній безпеці й захисті цифрової інфраструктури. Майже одночасно космічні агенції країн об'єднання погодили практичне розширення спільного угруповання супутникового зондування Землі, інтегрувавши потенціал нових членів у загальну мережу обміну геопросторовими даними (URL: <https://www.ndtvprofit.com/economy/india-to-host-brics-security-advisers-meet-chaired-by-nsa-ajit-doval-on-june-22-whats-on-agenda-11663361/amp/1>).

Паралельно із цим цифрові платформи об'єднання активно використовуються Москвою для закупівлі та реекспорту технологій подвійного призначення в обхід жорсткого західного експортного контролю. Створювані в межах БРІКС закриті логістичні ланцюжки та спільні хаби високих технологій дають змогу легалізувати потоки напівпровідників, мікросхем для засобів радіоелектронної боротьби й компонентів безпілотних систем подібного призначення під виглядом мирних проєктів з розвитку хмарних обчислень. Крім суто мілітарного виміру, формування цих альтернативних безпекових платформ має на меті створення потужного геополітичного щита, який системно вибудовує в країн Глобального Півдня «колективний імунітет» до міжнародного права та блокує просування української «Формули миру».

Поточне розширення і внутрішня трансформація блоку БРІКС+ безпосередньо впливають на контури глобальних дипломатичних ініціатив, зокрема створюючи складну систему стримувань і противаг навколо організації майбутнього Другого саміту миру. На тлі активних червневих кулуарних консультацій щодо залучення Ер-Ріада або Абу-Дабі як потенційного нейтрального майданчика для проведення цього саміту в геополітичному просторі різко загострилася конкуренція мирних планів. На думку Дж. Кеша та інших експертів-синологів, головним дестабілізуючим чинником можуть стати скоординовані спроби Китаю та Бразилії просувати свій альтернативний політичний меморандум із шести пунктів, який де-факто передбачає «заморозку» конфлікту по поточній лінії зіткнення без відновлення територіальної цілісності України і виведення російських військ. Пекін намагається використати цей документ як консолідовану позицію Глобального Півдня, щоб перехопити дипломатичну ініціативу та розмити основні засади української «Формули миру» (URL: <https://www.reuters.com/world/americas/brazil-plans-up-5-billion-yuan-panda-bond-issuance-says-finance-minister-2026-06-25>).

Водночас, аналізуючи внутрішні процеси, що відбуваються в БРІКС, ряд міжнародних дослідників із країн ЄС, зокрема В. Ніколова, наголошують, що це об'єднання залишається неоднорідним. Його члени часто мають різноспрямовані політичні та безпекові інтереси. У свою чергу, розширення БРІКС не усуває внутрішніх суперечностей, а радше робить їх помітнішими (URL: <https://factcheck.bg/uk/briks-novij-svitovij-poryadok-ale-dlya-kogo>). Збільшення кількості членів не перетворило блок на моноліт, а – навпаки – загостило внутрішнє протистояння між демократичним крилом, представленим Індією й Бразилією, та авторитарною віссю в особі Китаю й РФ. Для Нью-Делі й Бразилії БРІКС залишається інструментом економічної багатовекторності та реформування глобальних фінансових інститутів, тоді як Пекін і Москва відкрито намагаються радикалізувати організацію, перетворивши її на антизахідний та антиліберальний фронт. Цей закритий

ідеологічний конфлікт створює унікальні вікна можливостей для української дипломатії на міжнародній арені.

На думку голови Громадської ліги «Україна – НАТО» С. Джерджа, в умовах жорсткого протистояння українській дипломатії доцільно враховувати стратегічне суперництво між Делі та Пекіном, зумовлене як неврегульованістю гімалайського кордону, так і боротьбою за політичний вплив у країнах Глобального Півдня. Індія не зацікавлена в перетворенні БРІКС на інструмент китайського домінування, а тому зберігає чутливість до спроб нав'язати їй колективні політичні позиції, що не збігаються з її власними пріоритетами. У цьому контексті залучення Індії до підготовки підсумкових документів Другого саміту миру може зміцнити її роль як самостійного центру сили й послабити нав'язувану Пекіном уявну солідарність Глобального Півдня (URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/indiya-vitisnyaye-kitay-shcho-zminuyetsya-dlya-globalnogo-pivdnia-50354143.html>).

Такий диференційований підхід є майже безальтернативним для того, щоб, зокрема, не допустити єдиного голосування країн Глобального Півдня проти проукраїнських резолюцій у Генеральній Асамблеї ООН. Якщо китайсько-російському тандему вдасться інституціоналізувати свій план «заморозки» через структури БРІКС+, десятки держав, що вагаються, отримають зручне дипломатичне прикриття для відмови від підтримки України. Натомість планомірна робота з кожним членом блоку окремо – через пропонування конкретних економічних, продовольчих і безпекових треків «Формули миру» – дасть змогу фрагментувати позицію об'єднання. Зрештою, успіх Другого саміту миру залежить від здатності Києва перетворити внутрішні тектонічні розколи БРІКС на інструмент захисту міжнародного права, не дозволивши авторитарній осі зцементувати Глобальний Південь навколо російських умов завершення війни.

У контексті поступової еволюції амбіцій блоку БРІКС від декларативних політичних гасел до розбудови автономної транскордонної інфраструктури значну роль грає фінансова сфера. На чолі цього процесу стоїть Новий банк розвитку (НБР), який істотно активізував інституційну діяльність, трансформуючись із класичного кредитора в головного архітектора багатополярної фінансової системи. Ключовою точкою напруження для західного світу та серйозним викликом для української дипломатії став перехід платформи дедоларизації “BRICS Bridge” у фазу практичного тестування. Ця система, що базується на інтеграції цифрових валют центральних банків (CBDC), розробляється як пряма альтернатива SWIFT. Одночасно із цим фінансовим маневром Москва намагається перехопити важелі впливу на глобальну продовольчу безпеку, лобіюючи створення спільної зернової біржі та продовольчих резервів БРІКС, що має на меті консолідацію контролю над світовим ринком зерна.

Спроби блоку побудувати незалежний платіжний міст викликають запеклі дискусії серед світових фінансових аналітиків щодо того, чи

спроможна платформа “BRICS Bridge” реально посунути домінування долара США. З одного боку, інфраструктура проєкту спирається на реальні технологічні кроки. Аналізуючи ці процеси, дослідники платформи “Ledger Insights” наголошують, що Індія офіційно внесла питання інтеграції транскордонних цифрових валют до головного порядку денного саміту об’єднання, а технологічний прообраз платформи – проєкт “mBridge” за лідерства Китаю – уже продемонстрував життєздатність, досягнувши значних обсягів транзакцій у цифрових юанях (URL: <https://www.ledgerinsights.com/india-to-adds-brics-cbdc-bridge-to-2026-agenda-report>).

Проте провідні західні дослідники закликають не переоцінювати потенціал фінансової інтеграції об’єднання через значну внутрішню неоднорідність блоку. Зокрема, Є. Йін (Jessie Yin) і Л. де Крийїф (Lize de Kruijf) із Atlantic Council GeoEconomics Center зазначають, що повна дедоларизація є малоімовірною, оскільки держави БРІКС мають різні стратегічні інтереси, а окремі учасники не зацікавлені в перетворенні альтернативної платіжної інфраструктури на інструмент міжнародної експансії китайського юаня. У цьому контексті Індія послідовно підтримує розвиток цифрових платіжних механізмів і розрахунків у національних валютах, водночас не ставлячи за мету підірив глобального статусу долара (URL: <https://www.atlanticcouncil.org/programs/geoeconomics-center/dollar-dominance-monitor>).

Паралельно з фінансовими ініціативами РФ намагається конвертувати власні конкурентні переваги на світовому зерновому ринку в додатковий геоекономічний інструмент впливу. Просуваючи ідею створення зернової біржі БРІКС та системи спільних продовольчих резервів, Москва прагне посилити роль країн об’єднання у формуванні альтернативних цінкових індикаторів і поступово зменшити залежність міжнародної торгівлі зерном від західних біржових майданчиків.

Ще у 2024 р. директор Програми глобальної продовольчої та водної безпеки Центру стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) К. Велш та старший науковий співробітник Дж. Глаубер наголошували, що РФ дедалі активніше використовує продовольство як інструмент геоекономічного й політичного впливу, прагнучи посилити залежність країн з низьким і середнім рівнем доходу від власного експорту зерна та розширити в такий спосіб свій міжнародний вплив. У цьому контексті просування зернової біржі та спільних продовольчих резервів БРІКС можна розглядати як логічне продовження цієї стратегії, спрямованої на зміцнення російських позицій на світовому аграрному ринку й посилення економічного впливу в країнах Глобального Півдня (URL: <https://www.csis.org/analysis/food-silent-weapon-russias-gains-and-ukraines-losses>).

У відповідь на активізацію російських ініціатив у сфері глобальної продовольчої архітектури, зокрема просування ідеї створення зернової біржі

та спільних продовольчих резервів БРІКС, українська дипломатія змушена переходити від реактивної моделі до проактивної стратегії стримування. Ідеться про трансформацію гуманітарної ініціативи “Grain from Ukraine” у багаторівневу платформу довгострокового геоекономічного партнерства з країнами Глобального Півдня. Ключовим елементом такої трансформації має стати інституціоналізація програми через розширення фінансової бази та диверсифікацію донорів за рахунок залучення держав і фінансових центрів Азії, які не є частиною БРІКС, зокрема Японії та Республіки Корея. Такий підхід дасть змогу зменшити вразливість програми до політичних і цінових коливань на глобальних ринках та забезпечити її стійкість у довгостроковій перспективі.

Проте сьогодні країни Африки дедалі більше орієнтуються не на короткострокову продовольчу допомогу, а на моделі технологічного розвитку аграрного сектору. У цьому контексті Україна має потенціал запропонувати альтернативну модель співпраці, що включає передачу агротехнологій, створення логістичних зернових хабів у стратегічних портах Західної та Східної Африки, а також розширення освітніх і наукових програм для місцевих фахівців аграрної сфери.

Такий інфраструктурно-орієнтований підхід дає змогу не лише посилити українські позиції на глобальному продовольчому ринку, а й зменшити ефективність російського наративу про роль РФ як «ключового гаранта продовольчої безпеки» для країн Глобального Півдня. Додатковим елементом цієї стратегії виступає системна дипломатична комунікація, спрямована на підкреслення ризиків монополізації ринку в разі інституціоналізації зернових механізмів БРІКС, що потенційно може призвести до зростання залежності імпортерів від одного постачальника та викривлення цінових сигналів на світовому ринку. У сукупності ці заходи формують асиметричну відповідь України на спроби використання продовольства як інструмента геоекономічного впливу, переводячи конкуренцію з російською стороною в площину інституційних рішень і технологічного розвитку (URL: <https://www.csis.org/programs/global-food-and-water-security-program>).

Отже, аналіз політико-економічної активності країн БРІКС свідчить про поступову еволюцію об'єднання від переважно економічного координаційного майданчика до багаторівневої геополітичної платформи, яка дедалі більше впливає на архітектуру глобального управління. Енергетичний, безпековий, фінансовий і продовольчий виміри діяльності БРІКС демонструють зростаючу тенденцію до інституціоналізації альтернативних механізмів, що частково конкурують із західними структурами та формують паралельні канали регулювання міжнародних процесів.

Водночас внутрішня неоднорідність об'єднання залишається ключовим структурним обмеженням його консолідованої політики. Різниця стратегічних інтересів між провідними учасниками, зокрема Індією, Китаєм, Бразилією та РФ, ускладнює формування єдиної зовнішньополітичної лінії та створює

простір для конкуренції впливів усередині безпосередньо блоку. Це, у свою чергу, формує для України важливе стратегічне вікно можливостей для проведення диференційованої дипломатії, спрямованої на розмежування позицій держав Глобального Півдня.

У результаті ефективна українська дипломатична стратегія в умовах трансформації БРІКС має базуватися на поєднанні двох підходів: з одного боку, жорсткого усвідомлення ризиків інституційного посилення альтернативних глобальних форматів, з іншого – використання внутрішніх суперечностей об'єднання для недопущення формування монолітних антиукраїнських коаліцій. Такий підхід дає змогу не лише мінімізувати негативні наслідки геополітичної фрагментації, а й перетворити її на інструмент посилення позицій України в міжнародних інституціях.

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Доходи та економічні настрої населення (домогосподарств) України в умовах повномасштабної війни з Росією

Доходи та економічні настрої населення (домогосподарств) є важливими й водночас тісно взаємопов'язаними елементами та факторами розвитку будь-якої національної економіки. Однак саме в сучасній Україні цей взаємозв'язок функціонує в умовах повномасштабної війни, розв'язаної Росією проти нашої держави. Ця війна потужно вплинула як на доходи та економічні настрої населення, так і на їхнє відображення в українському інформаційному просторі, включаючи відповідну державну звітність.

Наприклад, за словами очільника Державної служби статистики (Держстату) України А. Макарчука, «від початку повномасштабного вторгнення українська статистика фактично перебувала у стані “шатдауну”»: значна частина статистичного виробництва та регулярна звітність були призупинені. Внаслідок цього держава, бізнес і суспільство протягом тривалого часу не мали повної й актуальної соціально-економічної картини». Повною мірою ці негативні зміни позначились на інформаційній базі статистики населення та ринку праці, в результаті чого сильно зменшився спектр відповідних статистичних показників з означеної проблематики. Водночас очільник Держстату України повідомив, що у липні 2025 р. «завдяки законодавчим змінам було відновлено обов'язковість подання статистичної та фінансової звітності під час воєнного стану. Це рішення дозволило вже через кілька місяців відновити регулярний процес статистичного виробництва та згодом розпочати поступове заповнення прогалин у даних за 2022–2025 роки». Зокрема, у грудні 2025 р. «перезапустили обстеження бюджетів

домогосподарств та європейське опитування щодо стану здоров'я – базу для аналізу якості життя, рівня добробуту та соціальної вразливості» ([URL: https://stat.gov.ua/uk/news/holova-derzhstatu-2025-rik-stav-dlya-statystyky-rokom-vidnovlennya-ta-pochatku-systemnoyi](https://stat.gov.ua/uk/news/holova-derzhstatu-2025-rik-stav-dlya-statystyky-rokom-vidnovlennya-ta-pochatku-systemnoyi)).

Пізніше ЗМІ, з посиланням на пресслужбу Державної служби статистики, повідомили, що в березні 2026 р. Держстат України «розпочинає проведення обстеження доходів і умов життя (EU-SILC) українців, яке триватиме до червня цього року». Зазначалося, що «обстеження базується на методології, затвердженій Євростатом, і є унікальним джерелом інформації для оцінки рівня життя населення та аналізу ситуації з бідністю в Україні та регіонах. Отримані дані допоможуть державі ухвалювати виважені й обґрунтовані рішення щодо, зокрема: соціального захисту різних соціально-демографічних груп населення, запобігання розвитку процесів бідності, міжнародним партнерам – щодо підтримки українців у відновленні країни». При цьому повідомлялося, що «мета обстеження – отримати об'єктивну інформацію про умови життя, матеріальне становище родин, а також рівень бідності різних соціально-демографічних груп населення. До вибірки включено понад 18 тис. домогосподарств у 22-х регіонах України (за винятком тимчасово окупованих територій і зон активних бойових дій)» ([URL: https://delo.ua/news/v-ukrayini-rozpocinayut-obstezennya-doxodiv-i-umov-zittya-ukrayinciv-navishho-ce-potribno-462390](https://delo.ua/news/v-ukrayini-rozpocinayut-obstezennya-doxodiv-i-umov-zittya-ukrayinciv-navishho-ce-potribno-462390)).

Однак треба враховувати, що обробка статистичних даних, отриманих у процесі зазначеного дослідження, та підготовка їх до публікації потребуватиме певного часу, імовірно кількох місяців. Тому, враховуючи актуальність проблеми доходів, статків й економічних очікувань населення України за умов повномасштабної війни, доцільно розглянути цю проблему на базі існуючих нині джерел інформації. Водночас уже після публікації результатів згаданого вище обстеження Держстату України знову повернутись до аналізу проблеми доходів, статків й економічних очікувань населення України. Тим більше що повномасштабна війна може внести свої корективи у перебіг соціально-економічних процесів в Україні.

Серед відкритих джерел інформації, так чи інакше присвячених проблемі доходів і статків населення України, насамперед варто звернути увагу на дослідження «Соціально-економічний стан домогосподарств України», проведене Інститутом демографії та проблем якості життя НАН України та Українським центром соціальних реформ на замовлення Міністерства соціальної політики України за фінансової підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та Федерального міністерства економічного співробітництва і розвитку Німеччини (BMZ) через державний банк розвитку KfW. Воно було проведено в період із грудня 2023 р. до лютого 2024 р., а його результати були презентовані громадськості наприкінці липня 2024 р.

Емпіричною основою зазначеного дослідження Інституту демографії та проблем якості життя НАН України та Українського центру соціальних

реформ, як зазначають його автори, є загальнодержавне вибіркове обстеження соціально-економічного стану домогосподарств (ОСЕСД), що «базується на міжнародних принципах проведення вибіркових обстежень домогосподарств». Результати дослідження «Соціально-економічний стан домогосподарств України» є співставними з показниками загальнодержавних вибіркових обстежень домогосподарств: Обстеження умов життя домогосподарств та Обстеження робочої сили, що проводяться Державною службою статистики України (ці обстеження не проводяться на час дії воєнного стану). Наприклад, якщо вибірка обстеження умов життя домогосподарств Держстату України включала 7 тис. 613 домогосподарств, то вибірка обстеження соціально-економічного стану домогосподарств Інституту демографії та проблем якості життя НАН України та Українського центру соціальних реформ охоплювала 8 тис. 023 домогосподарств у «всіх регіонах України, крім тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим та Луганської області (у Донецькій, Запорізькій та Херсонській областях – лише території, що контролюються урядом)». У звіті дослідження «Соціально-економічний стан домогосподарств України» статистичні показники домогосподарств наводяться за 2023 р. і у деяких випадках порівнюються з аналогічними показниками за 2021 р., отриманими тоді під час аналогічного обстеження, проведеного Держстатом України (URL: [https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20\(1\).pdf.pdf](https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20(1).pdf.pdf)).

Оскільки горизонт статистичних показників у дослідженні «Соціально-економічний стан домогосподарств України» закінчується 2023 р., то для отримання адекватних уявлень про доходи та економічні настрої населення України за межами 2023 р. використовувались інші відкриті джерела інформації за відповідний період часу. Тому цей аналіз доходів та економічних настроїв населення України охоплює два хронологічні періоди: перший етап охоплює 2021–2023 рр., другий – 2024 – I половину 2026 р. Також ці хронологічні періоди доволі сильно різняться між собою характером бойових дій та перебігом повномасштабної російсько-української війни. Зокрема, перший період характеризується високим динамізмом лінії фронту та міграцією мільйонів українців у межах України та за кордон. Водночас протягом другого періоду динамізм лінії фронту та чисельність нових воєнних мігрантів у межах України та за кордоном значно зменшилися. Це відповідним чином позначилось на доходах та економічних настроях населення (домогосподарств) України.

Спочатку в дослідженні «Соціально-економічний стан домогосподарств України» інформація про доходи населення (домогосподарств) була отримана в цінах 2023 р. Проте для забезпечення їх коректного співставлення з

аналогічними показниками за період, що передував початку повномасштабної війни, розв'язаної Росією проти нашої держави, показники доходів населення (домогосподарств) за 2023 р., з урахуванням інфляції, були приведені до рівня 2021 р. Наприклад, за інформацією одного з учасників згаданого вище дослідження кандидата економічних наук, старшого наукового співробітника Інституту демографії та проблем якості життя НАН України В. Шишкіна, номінальні середньомісячні загальні доходи домогосподарств в Україні зросли у 2023 р. порівняно з 2021 р. майже на 6 тис. грн, або на 39,8 % (Шишкін В. С. Зміна рівня та структури доходів домогосподарств в Україні під впливом повномасштабної війни. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4018>). Водночас реальні середньомісячні загальні доходи домогосподарств в Україні, тобто з урахуванням інфляції, зросли у 2023 р. порівняно з 2021 р. лише на 4,6 % (URL:

[https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20\(1\).pdf.pdf](https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20(1).pdf.pdf)).

Повне уявлення про рівень доходів населення України в умовах повномасштабної війни дає самооцінка купівельної спроможності домогосподарств. Дослідження «Соціально-економічний стан домогосподарств України» продемонструвало, що у 2023 р. частка тих домогосподарств, які не можуть забезпечити собі навіть достатнє харчування, зросла порівняно із 2021 р. у 3,6 раза – з 3,4 до 12,2 %. Практично незмінною залишилась частка тих домогосподарств, яким вистачає грошей і вони ще робили заощадження: 13,0 % – у 2021 р. і 13,4 % – у 2023 р. Так само практично незмінною залишилась частка тих домогосподарств, які відмовлялися собі у найнеобхіднішому, крім харчування: 33,2 % – у 2021 р. і 33,4 % – у 2023 р. Частка тих домогосподарств, яким вистачало грошей, але вони не робили заощадження, зменшилась із 50,5 % у 2021 р. до 41,0 % у 2023 р.

Як показує дослідження, протягом перших років повномасштабної війни населення України помітно збідніло. Адже при цьому не лише значно зросла частка тих домогосподарств, які не можуть забезпечити собі навіть достатнє харчування, але також істотно зменшилась частка тих домогосподарств, яким грошей вистачало, але вони не робили заощадження. Тобто протягом 2021–2023 рр. відбувався процес, так би мовити, зниження статусу домогосподарств України за рівнем отриманих доходів. Як зазначають дослідники, під впливом повномасштабної війни зросла бідність українських домогосподарств. Зокрема, т. зв. монетарна бідність в Україні, яка визначається часткою домогосподарств із середньодушовими еквівалентними доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму, у 2023 р. зросла до 35,5 проти 20,6 % у 2021 р., тобто в 1,7 раза. Також у 1,3 раза зросла частка бідних

домогосподарств, згідно з їхньою самооцінкою на базі рівня власного споживання. Утім різниця у темпах зростання у 2021–2023 рр. монетарної бідності домогосподарств населення та бідності, визначеної на підставі самооцінки домогосподарств, може відображати фактичний вплив неофіційних та інших тіньових доходів населення. Адже точний монетарний облік таких доходів неможливий. До речі, до категорії цих доходів фахівці відносять і вартість продуктів харчування, отриманих у підсобному присадибному господарстві, а не лише доходи, отримані з порушенням чинного законодавства.

Тим часом, згідно зі звітом Світового банку, у 2023 р. приблизно 29 % від загальної кількості населення України жили в бідності. Тоді, на думку авторів цього звіту, «зростання рівня бідності було спричинене зниженням зайнятості, оскільки більше п'ятої частини дорослих, які працювали до війни, втратили роботу» (URL: <https://delo.ua/news/v-ukrayini-rozpocinayut-obstezennya-doxodiv-i-umov-zittya-ukrayinciv-navishho-ce-potribno-462390>).

Водночас у цьому контексті згадувана авторами дослідження «Соціально-економічний стан домогосподарств України» практична незмінність протягом 2021–2023 рр. частки тих домогосподарств, яким вистачало грошей і вони ще робили заощадження, теж не повинна вводити в оману. Адже у цій групі домогосподарств у 2023 р. величина заощаджень була неоднаковою і, до того ж, могла змінюватись у бік зменшення. Зокрема відомо, що для оцінки ступеня соціальної нерівності, добробуту та рівня бідності у статистиці та економіці використовується метод децильних груп. Для цього досліджувана вибірка (сукупність) ділиться на 10 рівних за чисельністю частин (по 10 %) населення або домогосподарств, які формуються на основі ранжування (від найбідніших до найбагатших) за рівнем доходу або витрат. До групи 1 (1-й дециль) належать 10 % населення з найнижчими доходами у досліджуваній сукупності населення (домогосподарств), а до групи 10 (10-й дециль), відповідно – 10 % населення з найвищими доходами (URL: https://idss.org.ua/monografii/2008_bidnist_naselennya.pdf).

Дослідження «Соціально-економічний стан домогосподарств України» засвідчило, що у 2023 р. на групу 10 (10-й дециль), тобто 10 % населення з найвищими доходами, припадало 30,6 % домогосподарств з усієї сукупності домогосподарств України, які змогли заощадити частину своїх доходів. Водночас частка сукупності таких домогосподарств у цілому по Україні становила у 2023 р., як зазначалося вище, 13,4 % від усіх домогосподарств України. На групи найзаможніших домогосподарств, що входили до складу 7–10-го децилей разом припадало 73,5 % домогосподарств з усієї сукупності домогосподарств України, які змогли заощадити частину своїх доходів. Вони, у свою чергу, становили лише 9,8 % від усіх домогосподарств України як таких. Наведені дані наочно ілюструють ступінь нерівномірності розподілу домогосподарств України за доходами в умовах повномасштабної війни (URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%>

D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-
%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87
%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%
BD%2025.07.24%20(1).pdf.pdf).

У цьому контексті доцільно звернути увагу на зміни реальних доходів українських домогосподарств у 2021–2023 рр. залежно від їх складу. Як зазначалося вище, реальні середньомісячні загальні доходи усіх домогосподарства України, тобто з урахуванням інфляції, зросли у 2023 р. порівняно з 2021 р. на 4,6 %. При цьому реальні доходи домогосподарств без дітей зросли на 1 тис. 583 грн, або на 13,1 %, а реальні доходи домогосподарств з дітьми – на 715 грн, або на 3,7 %. Як зазначає згадуваний вище В. Шишкін, у 2021 і 2023 р. домогосподарства з дітьми мали вищі рівні доходів, ніж домогосподарства без дітей. «Це пов'язано з тим, що до другої групи відносяться всі домогосподарства, що складаються виключно із пенсіонерів. ...Проте у співставних цінах доходи домогосподарств без дітей зросли значно суттєвіше. ...Це пов'язано з тим, що за цей період пенсії зростали більш швидкими темпами» (URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4018>).

Що ж стосується домогосподарств з різною кількістю дітей, то, як свідчать дані згаданого вище дослідження «Соціально-економічний стан домогосподарств України», проведеного Інститутом демографії та проблем якості життя НАН України і Українським центром соціальних реформ, у 2023 р. найвищими були реальні доходи домогосподарств, які мали у своєму складі дві дитини, у розрахунку на особу – 19 тис. 948 грн (у цінах 2021 р.). Однак їх абсолютний і відносний приріст був помітно менший, ніж аналогічний приріст реальних доходів домогосподарств, які мали у своєму складі одну дитину. У домогосподарств, які мали у своєму складі дві дитини, реальні доходи у розрахунку на особу у 2023 р. зросли порівняно з 2021 р. на 84 грн, або на 0,4 %, а у домогосподарств, які мали у своєму складі одну дитину – на 863 грн, 4,8 % відповідно. Водночас у домогосподарств, які мали у своєму складі трьох і більше дітей, реальні доходи в розрахунку на особу у 2023 р. зменшилися порівняно з 2021 р. на 1 тис. 373 грн, або на 6,9 %.

Різними також були й доходи населення у міських і сільських поселеннях. Як зазначає В. Шишкін, у містах у 2023 р., як і у 2021 р., рівень номінальних доходів домогосподарств «суттєво перевищував доходи сільських мешканців. Якщо у 2021 р. різниця була не дуже суттєвою – 1570 грн на одне домогосподарство, то у 2023 р. вона склала 5893 грн». При цьому, якщо реальні доходи домогосподарств у міських поселеннях протягом 2021–2023 рр. зросли на 11,0 %, то реальні доходи домогосподарств у сільській місцевості зменшилися на 8,3 %. Такі відмінності в доходах домогосподарств у міських і сільських поселеннях пов'язані з відмінностями у структурі економічної діяльності та віковій структурі населення в цих типах поселень. Загалом у містах зосереджено технологічно складніші та краще оплачувані

види економічної діяльності, ніж у сільській місцевості. Водночас серед сільського населення більша частка пенсіонерів, ніж серед міського. Це також спричиняє відмінності в доходах домогосподарств, оскільки пенсії, в основному, менші за зарплати працюючих.

Тому, на думку експерта, загалом характер згаданих вище змін реальних доходів домогосподарств України у 2021–2023 рр. є цілком природним, «коли у кризові періоди страждають найменш захищені верстви населення – сільські мешканці та багатодітні домогосподарства» (URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4018>).

Також, для кращого розуміння імовірних перспектив змін у доходах населення України за умов повномасштабної війни й у післявоєнний період, доцільно розглянути джерела формування доходів домогосподарств. Зокрема, згідно з даними дослідження «Соціально-економічний стан домогосподарств України», у 2023 р. у структурі загальних доходів населення України 61,7 % від загальних доходів припадало на оплату праці, 12,0 % – на пенсії і 11,4 % від загальних доходів населення України становили доходи від підприємницької діяльності. Внески інших складових у формування загальних доходів населення України, як-то допомоги від державних та недержавних установ, родичів та знайомих, грошовий дохід від особистого господарства тощо, були значно менші. При цьому внесок доходів, не згадуваних у переліку опитування та віднесений до категорії інших як таких, становив 7,1 %. Не виключено, що до цієї категорії можуть входити й доходи населення від тіньової економічної діяльності.

Водночас внесок згаданих вище компонентів загальних доходів населення у процес формування нерівності домогосподарств України за доходами, що вимірюється коефіцієнтом Джині, мав дещо інший характер. Так, коефіцієнт Джині для оплати праці становив 67,2 %, для пенсій – лише 0,2 %, для доходів від підприємницької діяльності – 11,4 %, а для доходів, віднесених до категорії «інших», – 9,5 %. Помітно більшим був і відносний внесок доходів від власності у формування нерівності доходів населення: Джині-коефіцієнт для нього становив 5,4 %, тоді як внесок цієї категорії доходів у формування загальних доходів населення України – 3,3 %.

Як зазначає В. Шишкін, «інтегральним показником змін доходів населення є оцінка рівня бідності. Саме абсолютна бідність дає змогу оцінити, що відбулося з доходами населення протягом певного періоду. Так, у 2021 р. рівень абсолютної бідності (за доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму) оцінювався у 31,3 %, а за законодавчо встановленим взагалі був на рівні статистичної похибки 1,3 %. У 2023 р. відбулося значне зростання рівня бідності за обома абсолютним критеріями. Так, за фактичним прожитковим мінімумом рівень бідності виріс на 6,3 відсоткові пункти та становив 37,4 %. За законодавчо встановленим прожитковим мінімумом він зріс у понад шість разів та дорівнював у 2023 р. 8,8 %. Така тенденція є найбільш точним індикатором зниження фактичного розміру доходів, зростання нерівності та

частки зубожілих домогосподарств. Основним фактором, на нашу думку, є вплив повномасштабної війни.

Якщо оцінювати бідність за основними типами домогосподарств, то спостерігається така картина: рівень бідності домогосподарств із дітьми значно поступається рівню бідності домогосподарств без дітей: 34,9 % проти 40,7 %. Це насамперед пов'язано з тим, що серед домогосподарств без дітей значний відсоток посідають пенсіонерські домогосподарства. За критерієм законодавчо встановленого прожиткового мінімуму рівень бідності бездітних домогосподарств майже у два рази більший: 11,8 проти 6,6 % серед домогосподарств з дітьми.

Якщо оцінювати рівень бідності за кількістю дітей у домогосподарстві, то майже три чверті багатодітних є бідними за критерієм фактичного прожиткового мінімуму (73,0 %) та більше чверті – за критерієм законодавчо встановленого прожиткового мінімуму (26,4 %). Відповідні показники для домогосподарств з двома дітьми майже у два рази менші – 42,8 та 13,6 % відповідно. На жаль, багатодітність демонструє найбільший ризик бідності серед усіх інших факторів. За рівнем бідності домогосподарства з однією дитиною мають рівень бідності менший за середньоукраїнський за обома критеріями – 34,2 та 8,5 % відповідно» (URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4018>).

Оскільки хронологічно дослідження «Соціально-економічний стан домогосподарств України», проведене Інститутом демографії та проблем якості життя НАН України та Українським центром соціальних реформ, закінчується 2023 р., то, враховуючи результати проведеного вище аналізу, розглянемо, як ситуація з доходами населення в Україні розвивалася після 2023 р.

Як зазначалося вище, в Україні основним джерелом формування доходів домогосподарств є оплата праці. Тому саме із заробітної плати ми продовжимо аналіз динаміки доходів населення України після 2023 р. Так, у релізі «OLX Робота» медіанна заробітна плата в Україні із січня 2022 р. до січня 2026 р. зросла майже на 94 % (URL: <https://epravda.com.ua/finances/medianna-zarplata-v-ukrajini-zrosla-na-94-aktualni-vakansiji-ta-tendenciji-819034>).

Медіанна зарплата – це зарплата, яка ділить навпіл послідовний ряд зарплат, наявних у національній економіці. Фахівці наголошують, що медіанна зарплата краще відображає реальний дохід типового працівника національної економіки, ніж середня зарплата. Адже середня зарплата є сильно завищеною через високі зарплати, які отримує відносно невелика група працівників національної економіки. За оцінками експертів з «Економічної правди», у цей же період в Україні ціни в середньому зросли в 1,6 раза. Тому реальна заробітна плата із січня 2022 р. до січня 2026 р. зросла в Україні приблизно на 20 %. Причому в Україні зростання номінальної заробітної плати тривало і у 2026 р. Зокрема, середня заробітна плата працівників в Україні у березні 2026 р. зросла на 7,2 % порівняно з лютим 2026 р. і становила

30 тис. 356 грн. Однак, якщо врахувати інфляцію в Україні за I квартал 2026 р., то реальна заробітна плата працівників у нашій державі (у цінах грудня 2025 р.) становила приблизно 29 тис. 350 грн.

Також в Україні у 2026 р. тривало зростання номінальних пенсій. ЗМІ, з посиланням на дані Пенсійного фонду України, повідомляють, що середній розмір пенсії в Україні за січень – березень 2026 р. зріс на 691,87 грн – до 7 тис. 236,49 грн, а у працюючих пенсіонерів середній розмір пенсії зріс на 744,28 грн, до 7 тис. 904,38 грн. При цьому протягом року (з 1 квітня 2025 р. до 1 квітня 2026 р.) частка пенсій до 5 тис. грн включно серед усіх пенсій зменшилась з 56,6 до 45,0 %, а пенсій понад 5 тис. грн – зросла з 43,4 до 55,0 %.

Наведені дані свідчать про номінальне зростання пенсій в Україні у 2025–2026 рр. та істотні групові зміни серед пенсіонерів відповідно до сум отримуваних ними пенсій. Однак при врахуванні темпів інфляції, починаючи з 1 квітня 2025 р., реальні пенсії будуть істотно відрізнятися від номінальних. Наприклад, номінальна пенсія у сумі 5 тис. грн станом на 1 квітня 2026 р. за своєю купівельною спроможністю відповідала номінальній пенсії у сумі 4636 грн. станом на 1 квітня 2025 р.

Таким чином, по-перше, у період з 1 квітня 2025 р. до 1 квітня 2026 р. чисельність відносно заможніших пенсіонерів в Україні хоча й зросла, але, з огляду на рівень реальних пенсій (тобто у цінах станом на 1 квітня 2025 р.), це зростання було меншим (приблизно на 8 %), ніж те, яке було розраховано на базі номінальних пенсій. По-друге, нерівність серед пенсіонерів за розміром отримуваної ними пенсії хоча й дещо послабилась, але зберігається на доволі високому рівні. Адже станом на 1 квітня 2026 р. частка номінальних пенсій до 5 тис. грн включно серед усіх пенсій зменшилась з 56,6 до 45,0 %, частка номінальних пенсій в інтервалі 5 тис. 1 грн – 10 тис. грн зросла з 28,9 до 36,5 %, а частка номінальних пенсій понад 10 тис. грн зросла з 14,5 до 18,5 %.

Грунтовне дослідження зміни доходів населення України за підсумками чотирьох років повномасштабної війни з Росією провели співробітники «Економічної правди». Вони зазначають, що «реальне зростання доходів, підтверджене статистикою, торкнулося 5 млн людей. ...Проте паралельно існують громадяни, реальна купівельна спроможність яких скоротилася. Таких близько 12 млн. Стосовно 14 млн осіб з підконтрольної території не вдалося знайти достовірних джерел інформації».

«Якщо прибрати інфляційний “шум” (за чотири роки ціни в середньому зросли в 1,6 раза), то в більшості громадян доходи зросли. Проте цей виграш розподілився нерівномірно, а його джерела мають військову природу. Найбільший приріст доходу війна принесла військовим. У реальному вимірі дохід цієї групи громадян зріс на 174 % внаслідок свідомого бюджетного пріоритету держави. ...Далі за приростом доходів розташувалися представники цивільної (переважно приватної) економіки з помірним реальним плюсом. В ІТ, телекомі, торгівлі, переробній промисловості,

будівництві, фінансах та частині сервісів доходи зросли, бо бізнес конкурував за працівників в умовах дефіциту людей. Частину приросту дали бюджетні рішення, частину – оборонна логістика, частину – міграція робочої сили між регіонами. Загалом можна констатувати, що приватний сектор адаптувався до нових умов життя й роботи під час війни.

У бюджетній сфері все інакше. В освіті, медицині, культурі і спорті реальні доходи впали. У цих сегментах номінальне зростання зарплат не встигало за цінами. Це важливо не лише для статистики, а й для якості людського капіталу. Коли базові суспільні послуги програють інфляції, країна накопичує кадровий ризик. Упали доходи і в пенсіонерів – осіб з невеликою фінансовою подушкою, особливо 10 % тих, хто отримує мінімальну пенсію. Війна підсвітила стару проблему: найменш гнучкі доходи першими програють інфляції».

При цьому зазначається, що міжнародні оцінки нерівності доходів населення України «дають схожу картину». Так, «за підрахунками Світового банку, коефіцієнт Джині для України, яким вимірюють показник нерівності доходів населення (0 – повна рівність, 1 – абсолютна нерівність, коли весь дохід зосереджений в однієї людини), зріс з 0,25 до війни до 0,5 у 2025 р. Тобто розрив між найбіднішими і найбагатшими за роки великої війни подвоївся» (URL: <https://epravda.com.ua/weeklycharts/yak-zminilisya-dohodi-ukrajinciv-pid-chas-viyni-zrostannya-privatnogo-sektoru-818444>).

До наведених результатів дослідження, проведеного фахівцями «Економічної правди», треба додати, що аналогічні результати стосовно галузевої диференціації зарплат в Україні протягом 2022–2026 рр. наводяться й у матеріалах Національного банку України, що свідчить про високий ступінь об'єктивності зазначених оцінок.

Водночас вагомий вплив на формування й динаміку доходів українських домогосподарств справляють економічні очікування та споживчі настрої населення. Адже населення (домогосподарства) у національній економіці є покупцями товарів і послуг та продавцями своєї робочої сили. При цьому уявлення більшої частини населення про економічні процеси мають побутовий, а не професійний рівень, що нерідко робить населення об'єктом різноманітного інформаційного впливу. Саме з таких позицій доцільно розглядати дослідження споживчих настроїв в Україні, яке здійснює ТОВ «Інфо Сапієнс» (Info Sapiens).

Узагальнюючим показником дослідження компанії «Інфо Сапієнс» є індекс споживчих настроїв (ІСН) домашніх господарств (населення). «Індекс споживчих настроїв в Україні визначають на підставі вибіркового обстеження домашніх господарств країни. Під час дослідження опитують 1 тис. осіб віком від 16 років. Структура вибірки відповідає структурі населення за такими параметрами, як стать, вік, розмір населеного пункту і регіон відповідно до останніх наявних даних Державної служби статистики України перед повномасштабним вторгненням Росії 24 лютого 2022 р. Дослідження

“Споживчі настрої” не проводиться у АР Крим, м. Севастополь, а також інших тимчасово окупованих територіях України, де українські оператори не надають послуги мобільного телефонного зв’язку. Також опитування не включає українців, які виїхали за кордон. Теоретична похибка вибірки не перевищує 3,1 %. У травні 2020 р., у травні 2021 р. через COVID-19, а також із березня 2022 р. опитування проводиться методом телефонного інтерв’ю із дзвінками на мобільні номери».

«Для визначення ІСН респондентам ставлять такі запитання:

1. Як змінилося матеріальне становище вашої сім’ї за останні шість місяців?
2. Як, на вашу думку, зміниться матеріальне становище вашої сім’ї впродовж наступних шести місяців?
3. Говорячи про економічну ситуацію в країні загалом, ви вважаєте, що наступні 12 місяців будуть для економіки країни сприятливим чи несприятливим часом?
4. Як ви охарактеризували б наступні п’ять років – як сприятливий чи несприятливий час для економіки країни?
5. Як ви гадаєте, тепер загалом сприятливий чи несприятливий час робити великі покупки для дому?

За кожним із цих запитань визначають відповідний індекс: індекс поточного особистого матеріального становища (x_1); індекс очікуваних змін особистого матеріального становища (x_2); індекс очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчого року (x_3); індекс очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчих п’яти років (x_4); індекс доцільності робити великі покупки (x_5).

Значення індексу обчислюють таким способом: від частки позитивних відповідей віднімають частку негативних і до цієї різниці додають 100, щоб уникнути появи від’ємних величин. На підставі цих п’яти індексів визначають три сукупні індекси: індекс споживчих настроїв (ІСН) – середнє арифметичне індексів x_1 – x_5 ; індекс поточного становища (ІПС) – середнє арифметичне індексів x_1 і x_5 ; індекс економічних очікувань (ІЕО) – середнє арифметичне індексів x_2 , x_3 , x_4 .

Значення індексів можуть змінюватися в межах від 0 до 200. Значення дорівнює 200 в тому разі, якщо всі громадяни позитивно оцінюють економічну ситуацію. Індекс дорівнює 100 тоді, коли частки позитивних і негативних оцінок однакові. Значення індексу менше 100 означає, що в суспільстві переважають негативні оцінки.

Для визначення індексу очікуваної динаміки безробіття (ІОДБ), індексу інфляційних очікувань (ІО) та індексу девальваційних очікувань (ІДО) респондентам ставлять такі запитання:

1. Як ви вважаєте, упродовж найближчих 12-ти місяців безробітних (людей, які не мають роботи й шукають її) буде більше, приблизно стільки ж чи менше, аніж тепер?

2. Як, на вашу думку, змінюватимуться ціни на основні споживчі товари та послуги впродовж найближчих одного-двох місяців?

3. Як, на вашу думку, зміниться курс долара по відношенню до гривні впродовж найближчих трьох місяців?

Значення ІОДБ, ІПО та ІДО обчислюють таким способом: від частки відповідей, що свідчать про зростання безробіття (інфляції, девальвації), віднімають частку відповідей, що свідчать про зменшення безробіття (інфляції, девальвації), і до цієї різниці додають 100, щоб уникнути появи від'ємних величин. Значення цих індексів можуть змінюватися в межах від 0 до 200. Наприклад, значення індексу дорівнює 200, якщо всі громадяни передбачають зростання безробіття (інфляції, девальвації)».

Зокрема, за даними дослідження Info Sapiens «Споживчі настрої в Україні» у грудні 2025 р. порівняно з листопадом 2025 р. індекс споживчих настроїв українців зріс на шість пунктів та становив 78,5 п. Причому у цей період «зросли усі складові зазначеного індикатора. Так, індекс поточного становища (ІПС) зріс і становить 62,5 п., що на 3,2 п. вище за рівень цього показника у листопаді. Складові цього індексу зазнали таких змін: індекс поточного особистого матеріального становища (х1) зріс на 4,9 п. та становить 58,2 п.; індекс доцільності великих покупок (х5) зріс на 1,5 п. та становить 66,9 п.

Індекс економічних очікувань (ІЕО) у грудні зріс на 7,9 п. та становить 89,2 п. Динаміка складових цього індексу має такий вигляд: індекс очікуваних змін особистого матеріального становища (х2) становить 88,4 п., що на 2,4 п. вище за рівень цього показника у листопаді; індекс очікуваного розвитку економіки країни протягом найближчого року (х3) зріс на 10,9 п. та становить 74 п.; індекс очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчих п'ять років (х4) зріс на 10,3 п. порівняно з минулим місяцем та становить 105,3 п.».

У грудні 2025 р. «показник індексу очікуваної динаміки безробіття зріс на 3,1 п. та становить 125,9 п. Індекс інфляційних очікувань зменшився на 1 п. та становить 187,5. Індекс девальваційних очікувань зріс на 5,8 п. та становить 165,5 п.».

«Після зниження у листопаді, у грудні 2025 р. індекс споживчих настроїв продемонстрував відчутне відновлення – зріс на шість пунктів, до рівня 78,5. Зростання зафіксовано за всіма складовими індикатора, що свідчить про покращення оцінок як поточного становища, так і економічних очікувань. Водночас зростання очікуваної динаміки безробіття та девальваційних очікувань вказує на збереження обережності споживачів. Загалом груднєве зростання індексу може свідчити про тимчасове відновлення оптимізму наприкінці року» – коментують аналітики Info Sapiens (URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/other-research-single-page?id=378>).

До коментарів аналітиків Info Sapiens варто додати деякі міркування. Загалом економічні настрої та очікування населення України зазнавали

істотних змін протягом здійснення повномасштабної російської агресії проти нашої держави. У 2022 р. у перші місяці від початку російського повномасштабного воєнного вторгнення індекс поточного становища респондентів (ІПС) та індекс економічних очікувань (ІЕО) респондентів рухались у протилежних напрямках: перший (ІПС) знижувався, а другий (ІЕО) зростав. При цьому оптимістичні оцінки майбутнього були вищими за песимістичні оцінки поточної економічного стану респондентів. У результаті у споживчих настроях (ІСН) українців переважав позитив. У серпні 2022 р. індекс поточного особистого матеріального становища сягнув «дна», склавши 30,4 п., що відображає дуже високий ступінь песимізму українців щодо їхнього матеріального становища у цей період. Причому найстрімкіше оцінки українцями свого поточного особистого матеріального становища скорочувались у березні – травні 2022 р. Саме у цей період Сили оборони звільнили від російських окупантів Північ України. Однак уже у вересні 2022 р. оцінки респондентами свого поточного особистого матеріального становища зросли до 37,0 пунктів. Надалі динаміка оцінок поточного особистого матеріального становища набула хвилеподібного характеру із загальною тенденцією до зростання.

Загалом, що стосується динаміки економічних очікувань населення, то очікування людей доволі часто базуються не лише на реальній оцінці ситуації, а й піддаються їхніми сподіваннями на бажане у майбутньому. Вочевидь саме цим пояснюється різноспрямована динаміка індексів поточного становища та економічних очікувань населення на початку повномасштабного воєнного вторгнення Росії в Україну і збереження дуже помітної розбіжності у їх величинах у подальший період.

Так, індекс економічних очікувань (ІЕО) респондентів коливався на слабо позитивних показниках до літа 2023 р., коли розрекламований у ЗМІ контрнаступ ЗСУ не дав очікуваних результатів. Починаючи з осені 2023 р., економічні очікування українців набули коливального характеру, коли оптимістичні оцінки змінювались негативними. У результаті з того часу й донині економічні очікування населення України стали слабо песимістичними. Таким чином протягом 2025 р. оцінки поточного становища респондентів потроху поліпшувалися, а їхні економічні очікування навпаки – поступово погіршувалися. При цьому в економічних очікуваннях українців позитиву було більше, ніж в оцінках їхнього поточного становища. В результаті споживчі настрої населення України загалом мали слабо песимістичний характер.

Разом із дослідженням споживчих настроїв населення, компанія “Info Sapiens” вивчає інфляційні та девальваційні очікування українців, а також очікувану динаміку безробіття. Для цього використовуються індекс інфляційних очікувань (ІІО), індекс девальваційних очікувань (ІДО) та індекс очікуваної динаміки безробіття (ІОДБ). У грудні 2025 р. показник індексу очікуваної динаміки безробіття зріс на 3,1 п. та становив 125,9 п., індекс

інфляційних очікувань зменшився на 1 п. та становив 187,5 п., а індекс девальваційних очікувань зріс на 5,8 п. та становив 165,5 п.

Аналіз зазначених індексів за період повномасштабної російсько-української війни демонструє, що українці традиційно висловлюють дуже негативні очікування щодо інфляційних процесів і водночас доволі слабо песимістичні очікування щодо динаміки безробіття. Девальваційні очікування населення в цьому плані посідають, так би мовити, проміжне положення, а їх конкретні коливання визначаються динамікою кон'юнктури українського валютного ринку. Загалом серед розглянутих вище економічних очікувань населення переважають більш песимістичні настрої (URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/other-research-single-page?id=378>).

Щоправда, опитування Київського міжнародного інституту соціології (KMIC) демонструють доволі високий рівень оптимізму населення щодо майбутнього України. Зокрема, «рівень оптимізму трохи знизився з січня 2026 р., але лишається доволі високим. Так, 63 % українців оптимістично оцінюють майбутнє України (у січні – 66 %). Натомість частка песимістів – 25 % (було – 22 %)». Однак при цьому треба враховувати, що зазначений рівень оптимізму респондентів визначався за їхніми відповідями на запитання: «Яким Ви бачите майбутнє України через 10 років?» (URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1611&page=1>). Тобто оптимістичні погляди респондентів стосуються ситуації у віддаленій перспективі, а не поточної ситуації. До речі, доволі значні розбіжності в оцінках респондентів за ступенем їхнього песимізму/оптимізму є і в оцінках поточної та майбутньої ситуації в опитуваннях ТОВ «Інфо Сapiєнс» (Info Sapiens). Оцінки поточної ситуації, як зазначалося вище, більш песимістичні, ніж оцінки майбутньої ситуації.

Тому видається, що загалом розглянуті вище економічні очікування населення, серед яких переважають більш песимістичні настрої, стимулюватимуть українців до пошуку збільшення джерел своїх доходів у тій чи іншій формі. Насамперед це стосується поведінки населення на вітчизняному ринку праці, оскільки саме оплата праці, як демонструють наведені вище дані спеціальних досліджень, є основним джерелом формування доходів домогосподарств. При цьому треба наголосити, що нинішні економічні очікування населення стимулюють не лише офіційну, а й тіньову зайнятість населення. Адже ухиляння від податків при тіньовій зайнятості дає змогу збільшити поточні доходи працюючих у тіньовому сегменті української економіки. Також нинішні економічні очікування населення стимулюють зайнятість пенсіонерів задля збільшення їхніх поточних доходів. Адже, за даними Пенсійного фонду України, серед 10,1 млн пенсіонерів 2,8 млн пенсіонерів працюють (Детальніше про стан ринку праці в Україні див.: Україна: події, факти, коментарі. Київ, 2026. № 7, 8).

Таким чином, проведене вище дослідження демонструє, що протягом 2022–2026 рр. рівень доходів населення України в умовах повномасштабної

війни з Росією істотно змінювався. Ці зміни були доволі сильно диференційовані залежно від вікового складу домогосподарств, кількості наявних у них дітей, місця проживання населення, джерел отримання доходів тощо. Загалом диференціація доходів населення України була досить значною. При цьому під впливом повномасштабної війни з Росією в Україні значно зросла бідність населення України. Для більш детальної оцінки цієї проблеми доцільно розглянути формування статків, витрат і споживчих настроїв населення України в умовах повномасштабної війни з Росією. Утім, ця проблема потребує окремого дослідження (*Під час підготовки цієї праці було використано інформацію з таких джерел: Державна служба статистики України (<http://www.stat.gov.ua>); Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<https://bank.gov.ua>); Соціально-економічний стан домогосподарств України ([https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20\(1\).pdf.pdf](https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20(1).pdf.pdf)); Лібанова Е. Бідність населення України: причини, масштаби, наслідки. Київ, 2008 (https://idss.org.ua/monografii/2008_bidnist_naselennya.pdf); Шишкін В. С. Зміни рівня та структури доходів домогосподарств в Україні під впливом повномасштабної війни. Економіка та суспільство, (62). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-166>; Економічна правда (<https://www.epravda.com.ua>). – 2026. – 26.02; 11.03; Київський міжнародний інститут соціології (<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1611&page=1>); Мінфін (<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation>); Новини Live (<https://finance.novyny.live/serednia-zarplata-v-ukrayini-ne-vidpovidaie-realnosti-nazvano-prichini-329072.html>); Споживчі настрої в Україні / ТОВ «Інфо Сapiєнс» (<https://www.sapiens.com.ua>). 2025 р.; Цензор.net (<https://censor.net.ua>). – 2026. – 15, 29.04; 4.06; Delo.ua. – 2024. – 31.05; 2026. – 24.03).*

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Привітання Президента Національної академії наук України академіка А. Загороднього з нагоди 30-ї річниці ухвалення Конституції України

«Шановні колеги! Дорогі українці!

Щиро вітаю вас із визначним державним святом – 30-тою річницею ухвалення Конституції України!

28 червня 1996 року Україна зробила історичний крок, закріпивши у Конституції бачення держави як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової. Це був момент конституційного утвердження української державності, яка має глибоке історичне коріння та спирається на багатовікову боротьбу українського народу за свою свободу.

За три десятиліття Конституція стала основою розвитку системи права в Україні, визначила стратегічні орієнтири поступу нашої держави.

Сьогодні в епоху глобальних викликів та в умовах важкого випробування повномасштабною війною ми особливо гостро усвідомлюємо справжню цінність Конституції України як основи національної стійкості, єдності та боротьби за майбутнє.

Академічна правнича наука завжди була і залишається важливим складником розвитку сучасного українського конституціоналізму. За десятки років науковці сформували потужну інтелектуальну основу для розуміння природи Української держави, принципів організації публічної влади, утвердження верховенства права, демократичних інституцій та цінностей. І наша спільна відповідальність – зробити все, щоб конституційні принципи були не просто деклараціями, а щоденною практикою державного управління і суспільного життя.

Нехай же наша єдність та віра в перемогу будуть непохитними. Ми обов'язково відбудуємо Україну – сильну, незалежну, справедливу і демократичну!

Бажаю всім міцного здоров'я, миру, безпеки та впевненості у гідному майбутньому!

Слава Україні!

Президент Національної академії наук України академік А. Загородній
(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 26.06).

Засідання Президії НАН України 24 червня 2026 р.: стратегії промислового відновлення України та технології подрібнення сипких металів

Під головуванням президента Національної академії наук України академіка НАН України А. Загороднього 24 червня 2026 р. відбулося чергове засідання Президії НАН України. У його рамках з участю Президента Українського союзу промисловців і підприємців А. Кінаха відбулося спільне засідання НАН України та УСПП «Наука і бізнес у формуванні стратегії промислового відновлення України».

На початку заходу за дорученням Президента України відбулася урочиста церемонія вручення директору Інституту проблем кріобіології і кріомедицини НАН України доктору біологічних наук О. Петренку державної

нагороди – почесного звання «Заслужений діяч науки і техніки України», присудженої Указом Президента України № 380/2026 з нагоди Дня науки.

Відкриваючи робочу частину засідання, академік А. Загородній, привітав усіх учасників з важливою подією в житті держави – 30-тою річницею ухвалення Конституції України, яка відзначатиметься 28 червня. «Український народ зустрічає 30-річний ювілей Конституції в умовах жорсткого випробування у своїй новітній історії – в умовах повномасштабної російської агресії. І саме у цей час ми особливо гостро усвідомлюємо справжню цінність Конституції України як правової основи національної стійкості, єдності та боротьби за майбутнє», – зазначив очільник академії. Він також наголосив: «Тридцять років Конституції – це не тільки час здобутків, а й час усвідомлення завдань, які ще належить виконати. Конституція визначила високі стандарти державності, але багато її положень залишаються стратегічними орієнтирами. Тому важливою складовою розвитку сучасного українського конституціоналізму є діяльність академічної правничої науки, правничої спільноти, покликаної не лише досліджувати закономірності становлення держави і права, а й формувати концептуальне бачення конституційного майбутнього, забезпечувати наукове підґрунтя для державницьких рішень та сприяти утвердженню культури конституціоналізму в суспільстві».

Вітаючи на засіданні представників Українського союзу промисловців і підприємців, Президент НАН України А. Загородній зауважив: «Переконаний, що прямий діалог НАН України і УСПП сприятиме поєднанню наукової експертизи з досвідом та запитамі підприємницького середовища».

Далі з доповідями до учасників засідання звернулися президент Українського союзу промисловців і підприємців, співголова Національної тристоронньої соціально-економічної ради А. Кінах і академік-секретар Відділення економіки НАН України, директор Інституту економіки та прогнозування НАН України академік НАН України В. Геєць.

У своєму виступі А. Кінах наголосив, що відновлення країни має базуватися на тісній взаємодії наукової спільноти, бізнесу та державних інституцій. За його словами, Україні необхідно відійти від сировинної моделі економіки та формувати сучасну конкурентоспроможну індустріально-інноваційну економіку, що спирається на державницьку промислову політику.

Він підкреслив, що одним з першочергових етапів розробки та реалізації стратегії відновлення має стати глибока діагностика реального стану економіки. Він навів ряд показників, які свідчать про масштаб викликів, що стоять перед державою. Окрему увагу було приділено демографічній ситуації. Одним із ключових завдань державної політики має стати збереження та розвиток людського потенціалу.

Президент УСПП також зазначив, що для створення умов сталого економічного зростання необхідне вдосконалення монетарної, грошово-

кредитної та фінансової політики. Сьогодні рівень кредитування економіки в Україні є одним з найнижчих у Європі та становить лише близько 14 % ВВП. Водночас значна частина промислового комплексу працює із завантаженням лише на 30–35 %, що стримує економічне відновлення та розвиток виробництва.

Директор Інституту економіки та прогнозування НАН України академік НАН України В. Геєць у свою чергу зазначив, що діюча модель ринкової економіки України має системні вади, які потребують переосмислення в умовах післявоєнної модернізації держави.

Він звернув увагу на досвід Європейського Союзу, де близько 66 % інвестицій в інновації забезпечує саме бізнес-сектор. На його переконання, розвиток інноваційної економіки неможливий без активної участі підприємницького середовища й довгострокового партнерства науки і виробництва.

В обговоренні виступили віцепрезидент громадської спілки «Всеукраїнська асоціація ливарників України» С. Клименко, директор Інституту загальної енергетики НАН України академік НАН України В. Бабак, директор з наукової роботи Громадської організації «Гроуфорд інститут» доктор економічних наук Т. Богдан, завідувач відділу грошово-кредитних відносин ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» доктор економічних наук Є. Бублик.

Учасники спільного засідання відзначили, що в умовах затяжної повномасштабної війни, руйнування виробничої, енергетичної та логістичної інфраструктур, зростання витрат підприємств й обмеженого доступу до довгострокового фінансування особливого значення набуває формування цілісної стратегії промислового відновлення України. Нинішні тенденції свідчать про необхідність розвитку внутрішнього виробництва, локалізації критично важливої продукції та розширення науково-виробничої співпраці, що потребує належного фінансово-кредитного забезпечення. Проте наявні фінансово-кредитні умови залишаються недостатніми для масштабного промислового відновлення.

Таким чином, в умовах воєнного стану співпрацю науки й бізнесу треба спрямувати на визначення стратегічних промислових пріоритетів, розвиток кластерної економіки, посилення технологічної спроможності підприємств, локалізацію критично важливої продукції та підвищення енергетичної стійкості реального сектору. Водночас промислове відновлення потрібно розглядати не лише як економічне, а і як соціальне завдання, пов'язане зі створенням якісних робочих місць, поверненням та професійною реалізацією фахівців, розвитком громад, підвищенням доходів населення й зміцненням соціальної стійкості країни. Міжнародний досвід свідчить, що масштабне відновлення потребує ефективного поєднання державних, приватних і банківських ресурсів через інструменти змішаного фінансування, державних гарантій, компенсації процентних ставок, страхування воєнних та

інвестиційних ризиків, цільового рефінансування й механізмів залучення приватного капіталу.

Учасники засідання наголосили, що формування стратегії промислового відновлення має стати спільною справою держави, науки та бізнесу. Саме така консолідація зусиль дасть змогу не лише відновити економіку після наслідків російської агресії, а й закласти основу для якісно нової моделі розвитку України.

З огляду на зазначене, прийнято рішення утворити спільну координаційну робочу групу НАН України та УСПП з питань формування стратегії промислового відновлення України із представників керівного рівня НАН України й УСПП, профільних наукових установ, промислових підприємств, галузевих об'єднань та експертного середовища.

За результатами спільного засідання з метою поглиблення довгострокової взаємовигідної співпраці, усвідомлюючи необхідність консолідації зусиль з відновлення (модернізації) України від наслідків повномасштабної війни, всебічного сприяння розвитку підприємництва, поліпшення інвестиційного клімату, налагодження партнерських відносин між владою, бізнесом та науково-експертною спільнотою, між Національною академією наук України в особі президента НАН України академіка НАН України А. Загороднього, з одного боку, й Українським союзом промисловців і підприємців в особі президента УСПП А. Кінаха було укладено меморандум про співпрацю.

Далі учасники засідання заслухали доповідь завідувача відділу термогазодинаміки енергетичних установок Інституту технічної механіки НАН України та ДКА України доктора технічних наук Н. Прядко «Розвиток і застосування технології тонкого струминного подрібнення сипких матеріалів».

Доповідач інформувала, що науковцями інституту проводяться дослідження, що спрямовані на розв'язання фундаментальних і прикладних проблем сучасного машинобудування, зокрема зі створення методів підвищення ефективності тонкого подрібнення дисперсних матеріалів, які використовуються в різних галузях промисловості. Виконані фундаментальні дослідження допомогли розробити унікальний метод контролю процесу струминного подрібнення на основі акустичного моніторингу робочих зон млина. Основна ідея методу полягає в поточному керуванні гранулометричним складом подрібнених продуктів на основі зв'язку технологічних параметрів і характеристик акустичних сигналів. Для підвищення якості продуктів подрібнення було застосовано метод контролю крупності готового продукту за характеристиками акустичних сигналів зони класифікації.

Як зазначила Н. Прядко, результати використання розробленої системи керування процесом подрібнення на Вільногірському гірничо-металургійному комбінаті показали, що продуктивність млина підвищується на 30–46 %

залежно від дисперсності продуктів подрібнення. Таким чином, система контролю режимів подрібнення за акустичними сигналами зони обробки веде до значної економії енергоресурсів під час тонкого подрібнення сипких матеріалів.

З виступу також стало відомо, що завдяки дослідженням газодинаміки двофазних потоків у трактах струминного млина удосконалено його конструкцію та технологію обробки, зокрема створено систему подачі допоміжного потоку «чистого» енергоносія для захисту стінок розгінної трубки, а зміна геометрії її кінцевої частини – для вирівнювання розподілу частинок у потоці. Ці розробки дали змогу підвищити рівень чистоти отримуваних матеріалів, підвищити ресурс млина та знизити енергоємність процесу подрібнення.

В обговоренні доповіді взяли участь заступник директора Інституту геотехнічної механіки ім. М. С. Полякова НАН України з наукової роботи член-кореспондент НАН України О. Круковський і завідувач кафедри збагачення корисних копалин і хімії Криворізького національного університету доктор технічних наук Т. Олійник. У продовження дискусії із цього питання академік-секретар Відділення механіки і машинознавства НАН України академік НАН України В. Назаренко виголосив відгук, який надійшов від т. в. о. начальника філії «Вільногірський гірничо-металургійний комбінат» АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» С. Духаніна.

Усі учасники обговорення відзначили високу наукову та практичну значущість виконуваних досліджень. Розвиток технологій отримання матеріалів подвійного призначення та застосування передових методів керування процесами тонкого подрібнення є актуальним питанням загальнодержавного значення, зокрема що стосується рідкісноземельних матеріалів. Водночас було наголошено, що існує певний розрив між рівнем досягнень з підвищення ефективності струминного подрібнення та обсягом практичного їх використання.

На завершення засідання члени Президії НАН України розглянули ряд кадрових і поточних питань (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 26.06*).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Науковці Чорноморського біосферного заповідника НАН України оцінили втрати соснових насаджень Олешківських пісків під час окупації.

За перші три роки окупації площа штучних соснових насаджень Олешківських пісків скоротилася приблизно на 30 тис. га – це 64,3 % порівняно зі станом напередодні повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

Масштаб цих змін оцінили науковці Чорноморського біосферного заповідника НАН України. Результати дослідження опубліковано в статті

«Війна і штучні соснові насадження Олешківських пісків: на порозі нової реальності» у т. 28 наукового журналу “GEO&BIO”.

У праці використано супутникові дані Sentinel-2 та методи машинного навчання на основі штучної нейронної мережі. Це дало змогу змодельовати поширення соснових насаджень станом на 23 лютого 2022 р. та 12 лютого 2025 р., порівняти отримані моделі і визначити масштаби скорочення та фрагментації сосняків у різних частинах Олешківських пісків.

Соснові ліси Олешківських пісків мають відносно недавню історію. Від 1949 р. до кінця 1980-х років у регіоні було створено близько 70 тис. га переважно монокультурних соснових насаджень. Вони мали закріплювати піски й за кілька десятиліть стали одним із визначальних елементів місцевих ландшафтів.

Водночас це була штучно створена система, існування якої значною мірою залежало від постійного догляду, охорони від пожеж і відновлення пошкоджених ділянок. Сосняки Олешківських пісків були дуже вразливими до пожеж, не могли повноцінно відновлюватися самостійно та подекуди замінили природні угруповання піщаної рослинності. Тому значення цих насаджень для природи регіону не можна зводити до простого протиставлення лісу і відкритих пісків.

За оцінкою авторів, до початку 2022 р. зі створених у другій половині ХХ ст. лісів залишалося близько 46,6 тис. га. Однак повномасштабне вторгнення, окупація та припинення лісогосподарської діяльності різко прискорили їх знищення.

Уже навесні 2022 р. масштабні пожежі охопили соснові насадження Кінбурнського півострова, Іванівської та Олешківської арен. Через бойові дії, мінну небезпеку та фактичне припинення лісового господарства можливості догляду за лісами, їх охорони і своєчасного гасіння пожеж різко скоротилися.

За три роки пожежі, прямо чи опосередковано пов’язані з бойовими діями, знищили на Олешківських пісках приблизно в 1,5 раза більшу площу сосняків, ніж за попередні три десятиліття. При цьому 30 тис. га – не остаточний підсумок: моделювання відображає стан на 12 лютого 2025 р., тоді як регіон і надалі залишається зоною бойових дій, а ліси продовжують горіти.

Найбільших абсолютних втрат зазнали сосняки Олешківської та Козачолагерської арен – відповідно близько 8,8 і 5,9 тис. га. Найбільші відносні втрати зафіксовано на Кінбурнському півострові: тут вигоріло близько 4,8 тис. га, або 86,1 % соснових насаджень, що існували на початку 2022 р.

Зміни полягають не лише в скороченні площі. Великі лісові масиви розпалися на численні менші й ізольовані ділянки, а середня площа окремого фрагмента соснових насаджень зменшилася майже вчетверо. Сукупні наслідки пожеж попередніх десятиліть і перших років окупації призвели до того, що сформована в другій половині ХХ ст. соснова екосистема втратила колишню панівну роль у ландшафтах Олешківських пісків.

Особливістю сучасних згарищ є те, що мертва деревина залишається на місці. Раніше знищені вогнем деревостани здебільшого вирубували протягом одного-двох років, а деревину вивозили. Тепер щонайменше на 30 тис. га зберігається сухостій – мертві, але ще стоячі дерева. Через бойові дії, мінну небезпеку, зруйновану інфраструктуру та знелюднення регіону прибрати їх буде неможливо ще тривалий час навіть після деокупації.

Автори дослідження припускають, що пошкоджені дерева поступово падатимуть, утворюючи великі вітровали. Їх розкладання, повторні пожежі та природне відновлення рослинності ще довго визначатимуть розвиток згарищ.

На місці втрачених сосняків не обов'язково утворюються суцільні відкриті піски. Попередні спостереження свідчать, що більшість давніших згарищ поступово заростала природним шляхом, а осередки активного розвіювання пісків виникали лише на окремих ділянках із несприятливими умовами. Вітровали можуть додатково стримувати рух піску, даючи рослинності час для відновлення.

Імовірно на місці колишніх суцільних соснових масивів формуватиметься мозаїка степових, лучних і деревно-чагарникових угруповань. На окремих ділянках можуть виникати гайки берези дніпровської, а в зниженнях зі сприятливими ґрунтовими умовами – природно відновлюватися сосна звичайна. Скорочення площі лісів також може вплинути на ґрунти, водний баланс і рівень ґрунтових вод, а фрагментація насаджень – змінити екологічні зв'язки між окремими частинами ландшафту.

Науковці наголошують, що йдеться про можливі напрями подальших змін, а не про вже остаточно встановлені наслідки. Майбутній стан Олешківських пісків має показати системний дистанційний моніторинг, зокрема спостереження за розпадом мертвої деревини, природним заростанням згарищ і поширенням відкритих пісків.

Після деокупації та розмінування дистанційні спостереження необхідно буде доповнити комплексними польовими дослідженнями. Саме вони мають стати основою природоохоронно орієнтованої стратегії управління регіоном, що враховуватиме вже зафіксовані зміни та можливі напрями подальшого розвитку його екосистем (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 22.06).

Сімдесят п'ять років на варті української ідентичності: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України відзначив ювілейну дату

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України 10–12 червня 2026 р. відзначив своє 75-річчя. З нагоди ювілею відбулося кілька наукових і урочистих заходів, під час яких науковці вшанували пам'ять академіка І. Крип'якевича, одного з фундаторів та директорів інституту, чие ім'я він носить, а також академіка НАН України Я. Ісаєвича, багатолітнього керівника установи.

Урочисту академію з нагоди ювілею відкрив директор інституту член-кореспондент НАН України І. Соляр, який окреслив основні віхи діяльності установи та перспективи її розвитку в сучасних умовах, наголосивши, що історія інституту – це 75 років праці задля збереження, осмислення та популяризації української історії, культури й національної пам'яті.

Із вітальними словами виступили віцепікер Верховної Ради України О. Кондратюк, міський голова Львова А. Садовий, голова комісії Львівської обласної ради з питань культури С. Шеремета, голова Наукового товариства імені Шевченка академік НАН України Р. Кушнір, директор Західного наукового центру О. Зинюк. До привітань долучилися президент НАН України академік НАН України А. Загородній, в. о. академіка-секретаря Відділення історії, філософії та права НАН України академік НАН України В. Смолій. Свою підтримку та прихильність інституту засвідчили ректор Львівського національного університету ім. Івана Франка, академік НАН України Р. Гладішевський, директор Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника В. Ферштей, професор кафедри історії культури, допоміжних наук та архівістики Ягеллонського університету Т. Пудлоцкі, а також колеги з наукових установ НАН України та закладів вищої освіти.

Приємною частиною свята стало відзначення співробітників інституту грамотами, подяками та цінними подарунками за багаторічну наукову діяльність, вагомий внесок у розвиток українознавства та збереження національної історико-культурної спадщини від Національної академії наук України, Львівської обласної ради, Львівської міської ради, Західного наукового центру та Наукового товариства ім. Т. Шевченка.

Завершив урочисту академію натхненний виступ ансамблю «Черемош» Львівського національного університету ім. І. Франка.

До ювілею інституту опубліковано колективну монографію «Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України – 75» (відповідальний редактор І. Соляр; упорядники: Н. Галевич, О. Рак. Видання репрезентує історію установи від 1951 р. та історії наукових підрозділів, а також містить наукові біографії та бібліографії працівників за 2011–2025 рр., висвітлює діяльність аспірантури, спеціалізованої ради, ради молодих учених, видавничу справу та ін. Окрасою книги стали численні архівні світлини, значна частина яких опублікована вперше.

Наступним заходом з нагоди ювілейної дати інституту стала Всеукраїнська наукова конференція «Іван Крип'якевич та його доба», що відбулася 11 червня 2026 р.

Пленарне засідання було присвячене багатогранній діяльності І. Крип'якевича як ученого, організатора науки й педагога. Учасники розглянули його роль у Науковому товаристві імені Шевченка (А. Фелонюк), взаємини з Я. Ісаєвичем (Р. Голик), внесок у розвиток історичної науки та діяльність в Українському таємному університеті (Л. Зашкільняк), залучення

галицької молоді до історичної науки на прикладі І. Крип'якевича і його товариського середовища (Н. Мисак). Під час секційних засідань було висвітлено різні аспекти наукової спадщини академіка: проблематику військової історії у його працях, просвітницьку діяльність, участь у формуванні академічної гуманітаристики у Львові, родинне й інтелектуальне середовище вченого, а також представлено нові архівні матеріали та дослідження, присвячені його життю і творчості.

Дванадцятого червня 2026 р. відбулися XIII Наукові читання ім. академіка Ярослава Ісаєвича, присвячені осмисленню наукової спадщини визначних представників львівської академічної школи історичної та філологічної науки. Низку доповідей було присвячено видатним представникам львівської мовознавчої школи, пам'ятні ювілеї яких відзначаємо цього річ.

Директор Інституту української мови НАН України доктор філологічних наук П. Гриценко у доповіді «Відродження львівської академічної лінгвістики в повоєнні десятиліття: кроки проти течії» порушив питання становлення українського мовознавства в умовах радянської дійсності, окреслив роль львівських учених у збереженні та розвитку національних наукових традицій. Під час пленарного засідання учасники звернулися до постатей І. Свенціцького (Ю. Осінчук, О. Сорока), Л. Гумецької (Г. Войтів), Л. Коць-Григорчук (Н. Багнюк, О. Костів), Я. Закревської (Т. Ястремська) та Я. Ісаєвича як ученого, організатора науки та наставника молодих дослідників (О. Серeda, Р. Голик), наголошуючи на їхньому внеску в розвиток українського мовознавства, діалектології, славістики та історичної науки.

Секційні засідання охопили широке коло проблем української історії, медієвістики, українсько-польських відносин, історичної лексикології, діалектології та фольклористики. Значний блок доповідей стосувався наукової спадщини Я. Ісаєвича та різних аспектів його дослідницької й організаційної діяльності. Представлені виступи продемонстрували міждисциплінарний характер сучасних гуманітарних студій та важливість подальшого вивчення історико-культурної спадщини України.

Учасники читань наголосили на вагомому значенні наукового доробку українських істориків і мовознавців для розвитку сучасної гуманітаристики та відзначили необхідність розширення міждисциплінарної співпраці.

За результатами роботи конференції учасники відзначили вагоме значення наукової спадщини українських мовознавців та істориків для розвитку сучасної гуманітаристики, наголосили на необхідності подальшого дослідження історико-культурної спадщини України та розширення міждисциплінарної наукової співпраці.

Сімдесят п'ять років Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України – це насамперед історія людей, які своєю щоденною працею формують українську гуманітарну науку, зберігають національну пам'ять і

роблять український голос видимим у світі (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 17.06).

Науковці Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України оцінили вплив чотирьох років війни на якість повітря в Україні

Науковці Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України підготували оціночний звіт, присвячений наслідкам чотирьох років повномасштабного російського вторгнення для якості атмосферного повітря в Україні.

Дослідження охоплює період від 24 лютого 2022 р. до 24 лютого 2026 р. та ґрунтується на аналізі даних супутникового зондування Землі й наземних спостережень мережі гідрометеорологічних організацій. Його метою стало комплексне оцінювання того, як бойові дії, руйнування інфраструктури, пожежі та зміни в роботі промисловості вплинули на стан атмосфери в різних регіонах України.

У звіті розглянуто як короткотривалі епізоди забруднення, пов'язані з ракетними ударами, пожежами та іншими наслідками воєнних дій, так і довгострокові зміни у просторовому розподілі забруднювальних речовин. Окрему увагу приділено аналізу метеорологічних умов та екосистемних пожеж, які також впливають на формування якості атмосферного повітря та мають враховуватися під час оцінки воєнних наслідків.

Автори зазначають, що звіт містить не лише результати аналізу, а й рекомендації щодо вдосконалення системи моніторингу атмосферного повітря та більш ефективного використання даних різних джерел під час ухвалення управлінських рішень. Документ також містить резюме для органів державної влади та політиків, а також детальний опис використаних методологій і технічних підходів.

Дослідження є одним із перших комплексних узагальнень впливу повномасштабної війни на стан атмосферного повітря в масштабах усієї країни та створює наукову основу для подальшої оцінки екологічних наслідків російської агресії.

З повною версією оціночного звіту можна ознайомитися на сайті Українського гідрометеорологічного інституту (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 17.06).

З глибоким сумом сповіщаємо, що 20 червня 2026 р. на 96-му році пішов із життя відомий учений у галузі гідрофізики та аерокосмічних досліджень Землі член-кореспондент НАН України О. Федоровський.

Президія НАН України, Секція фізико-технічних і математичних наук НАН України, Відділення наук про Землю НАН України з глибоким сумом

сповіщають, що 20 червня 2026 р. на 96-му році пішов із життя відомий учений в галузі гідрофізики та аерокосмічних досліджень Землі, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, Заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник ДУ «Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі ІГН НАН України», член-кореспондент НАН України О. Федоровський.

Учений народився 10 січня 1931 р. у Ленінграді. Навчався у Військово-морському училищі (1947–1949). У 1950 р. вступив на інженерно-фізичний факультет Ленінградського інституту точної механіки і оптики, який закінчив у 1956 р. Після закінчення інституту був направлений у м. Київ на завод «Арсенал», де працював протягом 1956–1980 рр. на посадах від інженера до начальника спеціального конструкторського бюро.

За цей період було створено й прийнято для озброєння флоту та Центру підготовки космонавтів ряд зразків оптико-електронних комплексів. Під його керівництвом і за безпосередньою участю щорічно протягом 1965–1980 рр. проводилися комплексні морські випробування створеної апаратури в різних районах Світового океану. Результати цих наукових досліджень детально викладені у монографії «Физико-технические основы построения морских тепловизоров» (1973).

У 1980 р. О. Федоровського було переведено до Інституту гідромеханіки АН УРСР, де він з 1981 р. до 1987 р. обіймав посаду директора. У цей період у процесі спільних лабораторних та натурних досліджень було встановлено взаємозв'язок між просторовими характеристиками температурних полів на морській поверхні і гідродинамічними явищами, що відбуваються на глибинних горизонтах у різноманітних гідрологічних умовах. На підставі цього вчений обґрунтував наукову гіпотезу про роль внутрішніх хвиль у виникненні температурних аномалій на вільній поверхні моря. Ці дослідження стали підґрунтям для створення в інституті нового наукового напрямку – гідрооптики. У цей період побачили світ дві монографії: «Оптические методы в гидромеханике» (1984) і «Процессы переноса в системах газ-жидкость» (1988).

У 1987–1992 рр. О. Федоровський – директор СКТБ, заступник директора з наукової роботи Морського гідрофізичного інституту НАН України. Його наукові здобутки в ці роки знайшли конкретне втілення в дослідженнях дрібноструктурної океанічної турбулентності.

З 1993 р. вчений очолює відділ методів і систем дистанційних досліджень в оптичному діапазоні, а з 2002 р. – відділ системного аналізу Центру аерокосмічних досліджень Землі ІГН НАН України. Його наукові пошуки протягом цього періоду спрямовані на розробку методології дешифрування космічних знімків на основі використання системного підходу, аналізу структурно-текстурних ознак і, як наслідок, створення імітаційних еколого-економічних моделей комплексного водокористування. Під його керівництвом науково обґрунтована оригінальна методика оцінки стану

водних екотонів типу ріка-водосховище та ріка-море, яка знайшла своє відображення в атласах «Україна з космосу» (1999) та «Космос Україні» (2001). Крім того, було розроблено методiku моделювання процесу отримання інформації космічними системами дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) та оцінки їх ефективності на основі системного аналізу. Удосконалено методи дешифрування багатоспектральних космічних знімків на підставі структурно-текстурного аналізу. Розроблено метод імітаційного моделювання космічних систем, математичні структурно-текстурні моделі елементів ландшафтних зон земної поверхні. Розроблено методiku моделювання сценаріїв розвитку екостану при виникненні техногенних аварій і надзвичайних ситуацій, що дає змогу діагностувати поточний екостан і прогнозувати його розвиток.

О. Федоровський – автор понад 300 наукових праць, у тому числі 71 винаходу; вихователь молоді, яка присвятила себе науці. З 1978 р. до 1983 р. він працював професором на кафедрі оптичних приладів Київського політехнічного інституту. Тринадцять його аспірантів успішно захистили кандидатські дисертації. Він член наукових і спеціалізованих рад, редколегій наукових журналів. Його нагороджено орденом Трудового Червоного прапора (1985), знаком «Ветеран космічної галузі» (2001), відзнаками НАН України «За наукові досягнення» (2011) та «За підготовку наукової зміни» (2017). Він є лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки (2005), має почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України» (2007).

Висловлюємо глибоке щире співчуття рідним і близьким О. Федоровського та колективу Наукового центру аерокосмічних досліджень ІГН НАН України.

Світла пам'ять про О. Федоровського – визначного вченого і педагога, чуйну, душевну, інтелігентну людину – назавжди залишиться в серцях усіх, хто його знав і мав честь працювати з ним (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 22.06*).

Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки

Науковці академії провели перший міжнародний воркшоп з питань резильєнтності громад.

У Східницькій селищній територіальній громаді Львівської області 12–13 коефіцієнт червня 2026 р. відбувся міжнародний воркшоп «Стійкість громад: від даних та аналітики до практичних рішень», організований Науково-дослідним центром індустріальних проблем розвитку (НДЦ ІПР) НАН України спільно з ГО «Академічний простір» та міжнародними партнерами.

Захід став першою практичною подією в межах реалізації проєкту Industrial Recovery & Community Capacity Network (IRCCN), який

отримав грантову підтримку міжнародного акселератора Science at Risk, організованого українським науково-популярним медіа «КУНШТ».

Ключовою подією воркшопу став офіційний запуск міжнародного наукового товариства Society for Industrial Recovery & Community Resilience Studies (SICRS), платформи, покликаної об'єднати науковців, експертів, представників органів влади, територіальних громад, бізнесу та міжнародних організацій навколо формування доказових рішень для відновлення територій, розвитку громад та підвищення їхньої стійкості.

У роботі воркшопу взяли участь представники органів державної влади та місцевого самоврядування, міжнародних організацій, наукових установ України та Європейського Союзу, а також експерти з питань промислової політики, регіонального розвитку, енергетичної безпеки та відновлення територій. Серед міжнародних партнерів заходу були представники UNIDO, IMT School for Advanced Studies Lucca (Італія), Почесного консульства України в Бидгощі (Польща), муніципалітету міста Цехоцінек (Польща) та інших організацій.

Під час воркшопу обговорювалися питання економічної стійкості громад, розвитку людського капіталу, відновлення муніципальних послуг, енергетичної безпеки, міжнародного партнерства, а також перспективи використання аналітичних інструментів для прийняття управлінських рішень на місцевому рівні. Окрему увагу було приділено ролі науки у формуванні політики післявоєнного відновлення та посиленню взаємодії між дослідниками й територіальними громадами.

За результатами роботи воркшопу сформовано перші контури розвитку пілотної громади проекту – Східницької селищної територіальної громади. На основі проведених дискусій та консультацій підготовлено Policy Brief «Від ресурсу до резильєнтності: пріоритети розвитку Східницької територіальної громади», який став першим аналітичним продуктом новоствореного товариства SICRS.

До організації заходу та реалізації проекту залучені науковці НДЦ ІПР НАН України: директор центру доктор економічних наук В. Хаустова, головний науковий співробітник член-кореспондент НАН України М. Кизим, завідувачка сектору макроекономічного аналізу та прогнозування доктор економічних наук О. Іляш, завідувачка відділу промислової політики та енергетичної безпеки доктор економічних наук Т. Салашенко, старший науковий співробітник кандидат економічних наук Н. Трушкіна.

Створення SICRS та запуск мережі IRCCN відкривають нові можливості для розвитку міжнародної наукової співпраці, підготовки policy briefs, проведення прикладних досліджень і поширення кращих практик відновлення громад та територій України на основі доказової аналітики та міжнародного досвіду (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 22.06*).

Науковці НАН України – серед переможців другого раунду партнерської ініціативи Нідерландської дослідницької ради та Національного фонду досліджень України.

Науковці установ НАН України долучаються до нових міжнародних дослідницьких проєктів у межах партнерської ініціативи Нідерландської дослідницької ради (NWO) та Національного фонду досліджень України (НФДУ). Шість проєктів за їхньої участі стали переможцями другого раунду конкурсного відбору на додаткові грантові можливості для українських учених.

Другий раунд конкурсу було оголошено у листопаді 2025 р. в межах співпраці NWO та НФДУ. Ініціатива дає змогу науковим командам, які вже реалізують проєкти за підтримки NWO, залучати до їх виконання дослідників з України, розширюючи міжнародні наукові зв'язки та відкриваючи нові можливості для спільних досліджень.

Це вже другий конкурс у межах партнерської ініціативи NWO-НФДУ. За результатами першого відбору, проведеного у 2023 р., було підтримано 13 проєктів на загальну суму 250 тис. євро. Цього року бюджет програми збільшено до 480 тис. євро, що дало змогу розширити коло учасників та підтримати більше спільних дослідницьких ініціатив.

За підсумками конкурсного відбору 2025 р. переможцями стали 20 українських науковців, які працюватимуть у партнерстві з провідними науковими установами Нідерландів. Підтримані проєкти охоплюють широкий спектр напрямів – від новітніх матеріалів, наноелектрохімії та математичних досліджень до штучного інтелекту, кібербезпеки, кліматичних змін, медицини, археології та суспільних наук.

Серед проєктів-переможців за участю науковців НАН України: «Об'єднання молекул: фотохімія фотокаталізу у тісному просторі малих пор».

Головні дослідники: д-р Б. Баумгартнер (Амстердамський університет) та д-р О. Кулик (Державна наукова установа «Інститут монокристалів» НАН України).

ANION: Інститут передової наноелектрохімії Нідерландів.

Головні дослідники: професор М. Копер (Лейденський університет) та професор Ю. Калюжний (Інститут фізики конденсованих систем ім. І. Р. Юхновського НАН України).

MetaFlow: Фононі метаповерхні для контролю течії та зниження вібрацій, індукованих потоком.

Головні дослідники: доктор А. Крушинська (Гронінгенський університет) та доктор Я. Загуменний (Інститут гідромеханіки НАН України).

«Основи стохастичних диференціальних рівнянь у частинних похідних».

Головні дослідники: професор М. Вераар (Делфтський технічний університет) та професор О. Мурач (Інститут математики НАН України).

«Мова та аргументація російської пропаганди».

Головні дослідники: професор Е. Фортейн (Лейденський університет) та доктор В. Греков (Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут»).

«Спадщина неандертальців. Контакти та взаємодія в Європі 40 000 років тому»

Головні дослідники: професор М. Сорессі (Лейденський університет) та доктор В. Степанчук (Інститут археології НАН України).

Детальніше про результати конкурсу – на сайті Національного фонду досліджень України (**Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 18.06).

У Києві 17 червня 2026 р. відбувся круглий стіл «Дослідницькі інфраструктури в науково-інноваційній системі України», організований у межах реалізації міжнародного проєкту RIFF програми ЄС «Горизонт Європа».

Захід об'єднав близько 100 представників наукових установ Національної академії наук України, Національної академії аграрних наук України, Національної академії медичних наук України, закладів вищої освіти та інших організацій, зацікавлених у розвитку дослідницьких інфраструктур.

У центрі уваги учасників були законодавчі зміни, що формують сучасну систему дослідницьких інфраструктур в Україні, європейський досвід їх розвитку та підготовка національної Дорожньої карти дослідницьких інфраструктур.

Під час круглого столу було представлено інформацію про еволюцію нормативно-правової бази у цій сфері, зокрема про новий закон України щодо дослідницьких інфраструктур та підтримки молодих учених, ухвалений у лютому 2026 р. Закон запровадив офіційну класифікацію дослідницьких інфраструктур, визначив можливість створення національних консорціумів за участю наукових установ, університетів і бізнесу, а також передбачив створення Єдиного державного реєстру дослідницьких інфраструктур.

Окрему увагу учасники приділили впровадженню принципів Відкритої науки (Open Science) та стандартів FAIR для управління науковими даними, які є важливими складовими інтеграції України до Європейського дослідницького простору.

Під час заходу також було представлено досвід країн Європейського Союзу щодо організації та розвитку дослідницьких інфраструктур, підходи до формування національних дорожніх карт і можливості, які відкриває для української наукової спільноти проєкт RIFF.

Представники наукових установ НАН України та закладів вищої освіти поділилися практичним досвідом реалізації проєктів зі створення й розвитку дослідницьких інфраструктур, підготовки заявок на Відкритий конкурс RIFF

та міжвідомчої співпраці. Доповіді та виступи супроводжувалися активною дискусією, що засвідчила високий інтерес наукової спільноти до формування нової системи дослідницьких інфраструктур в Україні.

Наразі триває Відкритий конкурс проекту RIFF, метою якого є збір пропозицій для підготовки Дорожньої карти відновлення та вдосконалення дослідницьких інфраструктур України. Прийом заявок завершується 13 липня 2026 р. (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 24.06*).

В Інституті всесвітньої історії НАН України відбувся Міжнародний круглий стіл «Україна і світ Центральної Азії. Культурно-історичний контекст і забуті імена: Ігор Савицький».

У ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» 16 червня 2026 р. відбувся Міжнародний круглий стіл «Україна і світ Центральної Азії. Культурно-історичний контекст і забуті імена: Ігор Савицький». Захід пройшов у змішаному форматі за участю провідних науковців, експертів і дипломатів України та Узбекистану. Співорганізаторами виступили ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» та Посольство Республіки Узбекистан в Україні. Модерував дискусію науковий співробітник інституту Є. Реутов.

У центрі обговорення були історико-культурна взаємодія між Україною й Узбекистаном у ХХ ст., а також пошук і повернення імен українських діячів культури та мистецтва, які в період тоталітаризму опинилися далеко від Батьківщини й реалізували свій талант у Центральній Азії.

Особливу увагу учасники приділили постаті І. Савицького – уродженця Києва, мистецтвознавця, археолога, етнографа, Заслуженого діяча мистецтв Узбекиської РСР і народного художника Каракалпакстану. У 2002 р. указом Президента Республіки Узбекистан І. Карімова він був посмертно нагороджений однією з найвищих державних відзнак – орденом «За видатні заслуги».

Одним із завдань зустрічі стало привернення уваги до необхідності ідентифікації та повернення в український культурний простір імен українських художників і митців, чий внесок у національну та світову культуру отримав нове життя за тисячі кілометрів від України – у Центральній Азії. Саме тому тема круглого столу об'єднала істориків, філологів, культурологів, музейників і дипломатів.

З вітальними словами до учасників звернулися директор Інституту всесвітньої історії член-кореспондент НАН України А. Кудряченко та Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Узбекистан в Україні А. Курманов.

У виступах було наголошено, що українсько-узбецькі зв'язки мають давню історію і традицію взаємної підтримки. А. Кудряченко окреслив

основні віхи життєвого шляху І. Савицького та підкреслив, що постать цього митця, науковця, мистецтвознавця, археолога й етнографа є прикладом того, як культурна спадщина здатна не розділяти, а об'єднувати людей і народи.

А. Курманов висловив сподівання на подальший розвиток дружніх відносин між Україною та Узбекистаном. Він також зазначив, що Узбекистан приймає на оздоровлення дітей пільгових категорій із постраждалих регіонів України, і ця ініціатива матиме продовження влітку цього року.

Головним результатом життя І. Савицького стало створення Державного музею мистецтв Республіки Каракалпакстан, який нині носить його ім'я. У мистецтвознавчому середовищі цей музей відомий як «Лувр у пустелі», а самого І. Савицького нерідко називають «середньоазійським Третьяковим» або, порівнюючи з П. Гоголем, говорять, що Каракалпакстан став його «особистою Полінезією». Унікальна колекція музею в Нукусі привертає увагу міжнародної спільноти й зробила це місто одним із важливих центрів культурної карти Центральної Азії.

Після вітальних виступів учасникам продемонстрували фрагмент документального фільму «Пустеля забороненого мистецтва», створеного американською знімальною групою. Також було показано відеофільм Посольства України в Узбекистані про запуск україномовного аудіогіда в музеї І. Савицького. Цей проєкт реалізовано в межах ініціативи першої леді України О. Зеленської зі створення українськомовних аудіогідів у музеях світу.

До слова був запрошений Надзвичайний і Повноважний Посол України в Узбекистані у 2020–2025 рр. М. Дорошенко, за сприяння якого налагоджувалася співпраця між музеєм імені І. В. Савицького в Нукусі та Національним художнім музеєм України в Києві. Він зазначив, що після початку повномасштабної російської агресії проти України багато спільних проєктів довелося призупинити.

М. Дорошенко також нагадав про важливу сторінку українсько-узбецьких відносин – участь українців у відбудові Ташкента після руйнівного землетрусу 1966 р. Саме тоді в Узбекистані формувалися українські громади, а в столиці країни й сьогодні зберігаються вулиці, квартали й райони з українськими назвами.

Важливою частиною заходу стало онлайн-підключення М. Бабаназарової, колишньої директорки Нукусського музею, яку на цю посаду запросив І. Савицький. Очолюючи музей понад 30 років, вона перетворила його на всесвітньо відомий культурний центр.

Завдяки міжнародним виставкам, співпраці з Лувром, участі в конгресах і увазі документалістів з різних країн Нукус став важливою точкою на культурній карті світу. М. Бабаназарова наголосила, що колекція музею є унікальним джерелом для досліджень – від авангарду ХХ ст. та культурної ідентичності до спадщини Хорезму, декоративно-прикладного мистецтва й етнографії каракалпакського народу.

Ще одна гостя з Ташкента – старший науковий співробітник Інституту мистецтвознавства Академії наук Узбекистану кандидат мистецтвознавства З. Алієва – розповіла про роль І. Савицького у збереженні культурного коду та пробудженні національної свідомості каракалпаків у період, коли значення культурної спадщини малих народів часто нівелювалося.

Г. Алавердова, керівниця відділу науково-дослідницької роботи Національного музею «Київська картинна галерея», нагадала про роль Центральної Азії у збереженні української наукової та творчої інтелігенції під час Другої світової війни. До Узбекистану тоді було евакуйовано десятки українських закладів освіти й науки, зокрема художні інститути Києва і Харкова, Харківський індустріальний інститут та Одеський інститут очних хвороб ім. Філатова.

Вона також відзначила необхідність продовження досліджень цієї сторінки спільної історії. За словами М. Дорошенка, така робота може спиратися на Меморандум про співпрацю між музеєм у Нукусі та Національним художнім музеєм України.

Окремий виступ присвятила темі культурної пам'яті заслужена журналістка України, викладачка Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого, директорка Видавничого дому «Антиквар» і головна редакторка журналу «Антиквар» Г. Шерман. Вона представила спеціальний випуск журналу, присвячений «узбецькому періоду» збереження українського національного потенціалу.

У цьому випуску висвітлено зближення та взаємопроникнення культур, спогади про життя і побут евакуйованих українських митців, мистецтвознавчі дослідження живописних і графічних творів «узбецького періоду», а також сучасні приклади співпраці і взаємної підтримки України та Узбекистану.

Доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка О. Купчик підтримав ідею подальшого поглиблення досліджень Центральної Азії та її зв'язків з Україною. Він підкреслив, що складні питання міжкультурної та міждержавної взаємодії можна вирішувати лише через об'єднання зусиль.

Наукова співробітниця Інституту матеріалознавства Академії наук Узбекистану Г. Мадієва звернула увагу на важливість культурно-історичного просвітництва. Вона зазначила, що туристичні маршрути Узбекистаном, відомим своїми історичними пам'ятками – Самаркандом, Хівою та Бухарою, – варто доповнювати напрямками сучасної художньої культури, зокрема відвідинами Нукусського музею.

Серед гостей заходу були Надзвичайний і Повноважний Посол України в Ісламській Республіці Пакистан у 2012–2020 рр. В. Лакомов, заступник голови дипломатичної місії Посольства Пакистану в Україні Ф. Заррін, доктор філологічних наук, професор КНЛУ Н. Висоцька, наукова співробітниця й керівниця Центру південно-азійських досліджень Інституту сходознавства

ім. А. Ю. Кримського НАН України Ю. Філь, заслужений діяч мистецтв України, декан факультету образотворчого мистецтва Київського столичного університету ім. Б. Грінченка О. Ковальчук, доктор політичних наук О. Борділовська.

Онлайн до заходу долучилися поет, перекладач і дипломат М. Гхош, а також доктор філологічних наук, узбецька індологиня, професор У. Мухібова. У круглому столі також взяв участь шеф-редактор журналу «Київ дипломатичний» О. Кондратенко. Розширений матеріал про подію буде опубліковано в наступному номері часопису.

Серед головних підсумків круглого столу – пропозиція об'єднати зусилля для створення в перспективі Центру досліджень Центральної Азії. Така платформа могла б сприяти реалізації міждисциплінарних проєктів, пов'язаних із розвитком українсько-центральноазійської культурної, історичної та наукової взаємодії.

Учасники заходу наголосили, що повернення імені І. Савицького до українського культурного простору є важливим кроком до відновлення історичної справедливості. Постать видатного киянина, життя і творчість якого досліджують у провідних університетах світу, потребує ширшого осмислення і в Україні – на його історичній батьківщині (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 24.06*).

Нагороди і відзнаки

Національна академія наук України оголошує конкурс на здобуття премій імені видатних учених України

З метою відзначення науковців, які здійснили вагомі фундаментальні та прикладні наукові дослідження і науково-технічні розробки, що мають важливе значення для економіки, розвитку науки, підвищення обороноздатності держави та повоєнного розвитку України, Національна академія наук України присуджує премії імені видатних учених України.

1. У конкурсі на здобуття премій імені видатних учених можуть брати участь:

- а) дійсні члени і члени-кореспонденти НАН України;
- б) окремі особи, які працюють у наукових установах, закладах вищої освіти, на підприємствах і в організаціях, розташованих на території України;
- в) колективи авторів – виконавців запропонованої на здобуття премії роботи, якщо більшість авторів працює в установах, наведених у підпункті “б”.

2. Право висувати роботи на здобуття іменних премій надається:

- а) дійсним членам і членам-кореспондентам НАН України;
- б) науковим установам, закладам вищої освіти, дослідним лабораторіям і станціям, конструкторським бюро;
- в) науково-технічним радам міністерств і відомств України;

- г) науковим радам з проблем науки;
- д) технічним радам промислових підприємств;
- є) науковим та інженерно-технічним асоціаціям і товариствам.

3. Колектив, висунутий на здобуття іменної премії, має включати лише основних авторів, чий внесок був найвагомим. Кількість авторів не повинна перевищувати трьох осіб. До складу авторського колективу не включаються особи, які вже були раніше удостоєні цієї іменної премії.

4. На здобуття іменних премій можуть бути висунуті:

- а) наукові праці після того, як мине не менше шести місяців, але не більше п'яти років після їх опублікування;
- б) винаходи й відкриття – після їх впровадження.

5. Граничний термін подання роботи на конкурс – 1 листопада 2026 р.

6. Організації та окремі особи, які висунули наукову працю на здобуття іменної премії, подають до відповідного відділення НАН України на бланку організації з написом «На здобуття премії імені ...»:

- а) опубліковану працю (серію праць) або матеріали про наукове відкриття (винахід);

- б) анотацію, що включає наукову характеристику праці та висновки щодо її значення для розвитку найважливіших сфер діяльності держави;

- в) копії авторських свідоцтв та посвідчень про відкриття;

- г) у відповідних випадках документи про впровадження роботи (копії постанов, наказів, актів та довідок про техніко-економічні показники впровадження);

- д) акти випробувань (для нових конструкцій машин, технологічних процесів тощо);

- є) відгуки наукової громадськості, преси про роботу;

- ж) детальну довідку у відсотково-цифровій формі про творчий внесок кожного члена авторського колективу у висунуту на конкурс роботу. Довідка складається окремо на кожного автора і підписується керівником установи за місцем роботи автора та скріплюється гербовою печаткою;

- з) біографічні відомості про автора (авторів) (прізвище, ім'я, по батькові), рік та місяць народження, спеціальність, почесне звання, вчений ступінь, вчене звання, посада, службова, домашня та електронна адреси, службовий, домашній та мобільний телефони; ксерокопія довідки про надання ідентифікаційного коду, що підписуються ним (ними), а її відповідність засвідчується керівництвом і гербовою печаткою установи за місцем роботи, а також кольорове фото автора на поточний момент форматом 9x12 у паперовому та електронному вигляді.

Усі матеріали подаються у двох примірниках на адресу відповідного відділення НАН України [01601, м. Київ, вул. Володимирська, 54, Президія Національної академії наук України; телефони для довідок: (044) 239-64-24, (044) 239-64-63].

На конкурс не приймаються роботи, які були удостоєні Державної премії України, іменних премій НАН України та галузових академій або спеціальних премій інших відомств, що присуджуються за конкурсами.

Не приймаються на конкурс і збірники наукових праць більш ніж трьох авторів.

Оголошується конкурс на такі премії:

1. Премія ім. М. П. Барабашова – за видатні наукові роботи в галузі фізики планет, зір і галактик (Відділення фізики і астрономії НАН України).

2. Премія ім. О. С. Давидова – за видатні роботи в галузі теоретичної і біологічної фізики (Відділення фізики і астрономії НАН України).

3. Премія ім. Д. В. Волкова – за видатні роботи у галузі теорії ядра та фізики високих енергій (Відділення ядерної фізики та енергетики НАН України).

4. Премія імені С. М. Гершензона – за видатні досягнення в галузі молекулярної біології, молекулярної генетики та молекулярної біофізики (Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України).

5. Премія імені М. С. Грушевського – за видатні наукові роботи в галузі історичної україністики та соціології (Відділення історії, філософії та права НАН України).

6. Премія імені Р. Є. Кавецького – за видатні наукові роботи в галузі експериментальної онкології (Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України).

7. Премія імені Ф. М. Колеси – за видатні наукові роботи в галузі української фольклористики, етнології, народознавства та музикології (Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України).

8. Премія імені М. Г. Крейна – за видатні наукові роботи в галузі функціонального аналізу і теорії функцій (Відділення математики НАН України).

9. Премія імені І. І. Мечникова – за видатні роботи в галузі мікробіології, імунології та геронтології (Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України).

10. Премія імені В. С. Михалевича – за видатні досягнення в галузі інформатики, теорії оптимізації і системного аналізу (Відділення інформатики НАН України).

11. Премія імені З. І. Некрасова – за видатні наукові роботи в галузі металургії (Відділення матеріалознавства НАН України).

12. Премія імені І. П. Пулюя – за видатні наукові роботи в галузі прикладної фізики (Відділення фізики і астрономії НАН України).

13. Премія імені Л. В. Писаржевського – за видатні наукові роботи в галузі хімії та хімічної технології (Відділення хімії НАН України).

14. Премія імені О. В. Погорелова – за видатні наукові роботи в галузі диференціальних рівнянь, геометрії та топології.

15. Премія імені І. К. Походні – за видатні роботи в галузі прикладного матеріалознавства (Відділення матеріалознавства НАН України).

16. Премія імені М. В. Птухи – за видатні наукові роботи в галузі економіки і демографії, демографічної статистики (Відділення економіки НАН України).

17. Премія імені Л. П. Симиренка – за видатні наукові роботи в галузі садівництва, дендробіології та квітникарства (Відділення загальної біології НАН України).

18. Премія імені М. Д. Стражеска – за видатні наукові роботи в галузі лікування внутрішніх хвороб, кардіології (Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України).

19. Премія імені С. І. Субботіна – за видатні наукові досягнення в галузі геофізики, гідрофізики, наукового приладобудування, метрології, фізики атмосфери (Відділення наук про Землю НАН України).

20. Премія імені С. П. Тимошенка – за видатні досягнення в галузі теоретичної та прикладної механіки (Відділення механіки і машинознавства НАН України).

21. Премія імені В. І. Толубинського – за видатні досягнення в галузі теплофізики та теплотехніки (Відділення енергетики та енергетичних технологій НАН України).

22. Премія імені І. М. Францевича – за видатні наукові роботи в галузі фізичного матеріалознавства (Відділення матеріалознавства НАН України).

23. Премія імені В. Ю. Чаговця – за видатні наукові роботи в галузі фундаментальної і прикладної фізіології (Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України).

24. Премія імені Д. І. Чижевського – за видатні наукові роботи в галузі філософських наук (Відділення історії, філософії та права НАН України) ***(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 22.06).***